

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΟΧΘΗ (Emmanuel Mounier)	369
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ (Γ. Κωστάκη)	375
ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ (καθηγ. F. J. J. Botendijck)	381
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ (ποίημα Γ. Δ. Καχριμάνη)	388
Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΕΞΙΑΣ (Ἄρ. Ἄ. Ἀσπιώτη)	389
ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ	394
ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΕΝΟΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥ (Δ. Ναθαναήλ)	395
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	396
ΠΡΟΝΟΙΑ ΝΕΟΤΗΤΟΣ	397
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΕΤΟΥΣ 1967	399

«ΑΚΤΙΝΕΣ» ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΕΤΟΣ 30ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1967

ΑΡΙΘ. 286

ΔΡΑΧ. 7

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

*εἰς 7ην ἔκδοσιν
τὸ μνημειῶδες ἔργον τοῦ*

J. H o l z n e r

« Π Α Υ Λ Ο Σ »

*Κατὰ μετάφρασιν ὑπὸ τοῦ
'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ*

Τιμᾶται δεμένον πολυτελῶς δραχ. 130

*Παραγγελίαι: Βιβλιοπωλεῖον «Ζωή»
Καρότση 14, 'Αθήναι — 124
Τηλ. 223 - 560*

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

**ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ**

ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΑΘΗΤΙΚΗΝ ΗΛΙΚΙΑΝ

*'Υ π ὸ
ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ
Ψυχίατρον.*

*Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα. Τιμᾶται δραχ. 50.
Κεντρικὴ διάθεσις τευχῶν καὶ παραγγελίαι: Γραφεῖα Περιοδικοῦ «'Ακτίνες»,
'Ακαδημίας 45, 'Αθήναι 135, τηλ. 624-233.*

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 30^{ον}

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1967

ΑΡΙΘ. 286

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΟΧΘΗ

‘Ο άτομισμός δίνει άφορμή για τις πιό συγκεχυμένες συζητήσεις, αν κανείς δέν τόν άπαλλάξει από τούτο τó παράδοξόν του: Τελείως άπορροφημένος με τó άτομον, τó έξασθενίζει με τόν τρόπον πού τó κατέχει και τó παραδίδει άοπλον στις άπρόσωπες δυνάμεις.

‘Ενα από τά πιό επικίνδυνα προνόμιά μας είναι τó χάρισμα τού νά κυττάμε διασκορπίζοντας με τήν άτένισί μας τήν δική μας πραγματικότητα και τήν άλλη τών πραγμάτων πού κυττάμε.

‘Η έγνοια πού κατέχει τόν άτομιστήν είναι αύτου τού τύπου:

Αυτοπαρατηρείται, χάνεται μέσα στο κύτταγμά του και δέν άγαπᾶ πιά παρά αύτó τó ήδονικό χάσιμό του. ‘Η τάσις τού νά ζήσ για νά κυττάσ είναι σφικτά συνδεδεμένη με τήν τάσι τού νά ζήσ για νά σέ κυττάζουν. ‘Η ίδια ή παθητικότητα από τήν μιá πλευρά κι’ από τήν άλλη, ή ίδια άπορρόφησης από τó θέαμα πού δίνει ή πού δέχεται. Οί χαρακτήρες οί πλέον άπησχολημένοι από τις δικές τους άσήμαντες μικροϋποθέσεις, τις λεγόμενες προσωπικές, είναι και οί πιό λαίμαργοι για έπίδειξι. Είναι ταυτοχρόνως και οί πιό άσταθείς.

Τó δημιουργικόν άτομον, αντίθετως, ζή τεταμένο έξω από τó άτομόν του, πρòς τόν κόσμον, πρòς τόν άλλον, πρòς τó άπόλυτον.

Βρίσκεται, χωρίς νά τó θέλη, παντού και καταναλίσκεται πρòς όλες τις διευθύνσεις. ‘Αντλεί από τήν άδιαφορία για τόν έαυτόν του τήν δύναμί του για έπί-

θει και τήν τόλημ του. ‘Η περιωρισμένη δραστηριότης τού χριστιανού στον σύγχρονο κόσμο, ή όλο και έξασθενούσα έπιθετικότης του, ή σπανιότης στην πρωτοπορία τής δράσεως είναι τά άμεσα έπακόλουθα τής έξασθενήσεως πού συμπυκνώνει μέσα της ή «θρησκευτικότης».

‘Η κατ’ άτομον κατάταξις τής έσωτερικής ζωής, τής ευσέβειας, τής έκκλησιαστικής ζωής, έχει καταντήσει ένα τετριμμένο θέμα θρήνου και όδυμου. Μετατρέπει τήν θρησκευομένη ψυχή σε μιá ψυχή πού κυττάζει (πόσο μιλουں αύτá τά λόγια!), μιá ψυχή θεατού πού άπ’ αύτή τήν στιγμή έξασθενομένη χάνεται στις κατώτερες ζώνες τού θρησκευτικού συναισθήματος — δηλαδή στον συμπελεγμένον συναισθηματισμόν, στην ένσυνείδητη άγωνία, στην πνευματική ύποχονδρία.

‘Η φιλολογική έπίδειξις τής μετανοίας, πού έκανε θραύσι στο διάστημα τó μεταξύ τών δύο πολέμων θά παραμείνη για τόν ιστορικόν ένα από τά πιό σίγουρα σημεία τής παρακμής μας.

‘Αν ήμουν ύποχρεωμένος νά διαλέξω μέλη για μιá χριστιανική κίνησι νέων, θάέθελα νά τους έθετα ξαφνικά αύτήν τήν έρώτησι:

«Σ κέπτεσθε συχνά τ’ άστέρια;» άφου βέβαια θάχα πρῶτα βεβαιωθῆ ότι δέν όνειροβατούν. ‘Ο στωικός άντλοουσε τήν δύναμί του από τήν γνώσι του ότι αίσθανόταν συνεργός με τó άπέραντο άπειρο.

Ὁ ἀριστοτελικὸς ἄνθρωπος εὗρισκε τὴν ἰσορροπία του στὴν αἴσθησι ὅτι θρισκόταν σὸ κέντρον οὐρανίων ἐπαναστάσεων.

Ὁ Πασκάλ ἐκλονίζετο ἀπὸ τὴν ἀναστάτῳσι τῶν σφαιρῶν καὶ τὴν ἀπέραντη σιωπῇ τῶν χώρων τοῦ διαστήματος.

Σκυμμένος πάνω στοὺς αὐτοψιθυρισμοὺς τοῦ ἡ ἀπασχολημένος μὲ τὰ ἔργα του, καλλιεργῶντας τὴν ὠραία του ψυχὴ ἢ τὸ προσκοπικὸ τοῦ τμήμα, φοβοῦμαι ὅτι ὁ χριστιανὸς τοῦ ἀτομιστικοῦ τύπου, μὲ ὅλες τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα τῆς ψυχῆς του κλειστά, πέρα ἀπὸ τὰ τέσσερα τετραγωνικὰ μέτρα «τοῦ χώρου του» ποὺ τὸν περιβάλλουν, θεωρεῖ τὴν ἀγνότητα στὸν κόσμον ὡς ἓνα εἶδος γυάλινης καμπάνας κάτω ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μεγαλώνουν τὰ φυτά.

Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν μεγάλη στρατηγικὴ τῆς ἐγκράτειας εἶναι καιρὸς νὰ τῆς δώσουμε τὸ πραγματικὸ της ὄνομα: Ὁ φόβος τῆς ἐλευθερίας.

Γιὰ πολὺ καιρὸ θὰ θυμᾶμαι τὸ ράπισμα ποὺ δεχόμασταν σ' ἓνα κοντινὸ χωριὸ μας ἀπὸ χίλια μικρὰ χαρτάκια ποὺ ἐπαναλάμβαναν ἀπὸ τοῖχο σὲ τοῖχο:

«Ἐναντίον κάθε περιπετείας, ψηφίστε καθολικόν».

Οἱ οἰκότροφοι ὠρισμένων κολλεγίων, ποὺ ἦταν εἰδικὰ στολισμένα μὲ αὐτοὺ τοῦ εἶδους τὴν διαφήμισι, ἦταν, ἀλλοίμονο, ἓνα πολὺ πειστικὸ σχόλιον.

Δέκα ἐννέα αἰῶνες πέρασαν, ἀφ' ὅτου ὁ Παῦλος ἔγραψε: «Ὁπου πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ καὶ ἐλευθερία» (Κορ. γ' 17). Δέκα ἐννέα αἰῶνες εἶναι τόσο πολὺς χρόνος γιὰ τὴν χριστιανικὴν μνήμην;

«Ἀγαπῶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲν θέλουν νὰ διασωθοῦν, αὐτοὺς ποὺ βυθίζονται, τοὺς ἀγαπῶ μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά γιὰτὶ πηγαίνουν ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά» (Νίτσε).

Ἄνθρωποι ποὺ φοβοῦνται τὸ ἄλμα, νὰ τί ἔχουμε καταντήσει, ἄνθρωποι φτιαγμένοι νὰ φοβοῦνται τὸν κόσμον. Ὁλος ὁ κόσμος διέρχεται κ' ἐμεῖς στεκόμαστε σ' αὐτὴ τὴν ὄχθη τοῦ ἀπρόσωπου θάραθρου. Πῶς νὰ μᾶς διδάξουν πάλι τὸ θάρρος τοῦ νὰ πηδᾶμε στὰ σημεῖα ἀ-

κριβῶς ἐκεῖνα ὅπου ἡ φρόνησις ἢ σιωπῆ ἢ ψελλίζει;

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν θάσι.

Πρέπει νὰ ξαναδώσουμε στοὺς ἐνορίτας τὸ φυσικὸν θάρρος. Ὅπως μ' ἀρέσει νὰ βλέπω τοὺς μικροὺς τοῦ κατηχητικοῦ νὰ δνειροπολοῦν, θὰ μοῦ ἄρεσε νὰ δῶ καὶ τὸν κύριο ἐφημέριο νὰ ἐνθαρρύνῃ μιὰ ποδοσφαιρικὴ ὀμάδα.

Μιὰ γερὴ κλωτσιὰ στὴν μπάλλα θὰ ἦταν κ' ὄλας ἡ πρώτη ὀρμὴ πρὸς τ' ἄσπρα, ἓνα καλὸ μέσον ν' ἀναταράξῃ τὸν ἄερα γύρω ἀπ' αὐτὲς τὶς ζωὲς τὶς πολὺ κλεισμένες.

Δὲν εἶναι καὶ τελείως λανθασμένο τὸ ὅτι ἡ ἐξυπνάδα καὶ ἡ πνευματικότης συναντῶνται σὲ ἀσθενικὸ κορμί, σύμφωνα μὲ κείνη τὴν διαλεκτικὴ ποὺ θέλει, ὅτι, γιὰ νὰ ξεπεράσῃ, πρέπει προσωρινὰ νὰ καταπατήσῃ καὶ διότι ἀκόμα στὴ ζωὴ δὲν μπορεῖς νὰ κυνηγᾷ πολλοὺς λαγούς ταυτοχρόνως.

Μὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖον μέχρι τοῦ νὰ ἀνυψῶνται τὴν κατηγορίαν τῶν σκουριασμένων καὶ καχεκτικῶν σὲ ἀξία πνευματικὴ καὶ νὰ ἀναμετρᾷ τὴν ἀγιότητα, σύμφωνα μὲ τὴν χλωμάδα τοῦ προσώπου, ὑπάρχει κάποια ἀπόστασις.

Ἀπὸ τὶς δυὸ ὄψεις τῆς δυνάμεως, τὸ νὰ ὑπομένης καὶ τὸ νὰ ἐπιτίθεσαι, ἡ σύγχρονη χριστιανικὴ ἀγωγή δὲν ἀναπτύσσει παρὰ μόνον τὸ πρῶτον. Ἔτσι καὶ θελήσῃ νὰ ὑποχωρήσῃ, ἓνα σωρὸ ραθυμίας σοῦ ἀπλώνουν τὸ χέρι.

Οἱ καχεκτικοὶ καὶ οἱ γλυκεροὶ προσπαθοῦν νὰ σὲ κάνουν νὰ πιστέψῃς, ἐν ὀνόματι τοῦ πεύματος, ὅτι ἡ ἐπιθετικότης εἶναι πάντοτε κακὴ. Καὶ γιατί λοιπόν; «Αὐτὸ εἶναι τὸ πιστεύω μου: ὅποιος θέλει νὰ μάθῃ νὰ πετᾷ, πρέπει πρῶτα νὰ μάθῃ νὰ στέκεται ὄρθιος, νὰ περπάτῃ, νὰ πηδᾷ, νὰ τρέχῃ, νὰ σκαρφαλώνῃ, νὰ χορεύῃ· δὲν πετᾷ κανεὶς μὲ τὴν πρῶτην». (Νίτσε).

Ἡ ἐπιθετικότης εἶναι ἓνα ἐνστικτο καὶ δὲν ὑπάρχει κακὸ ἐνστικτο, ὑπάρχει μόνον κακὴ χρῆσις τοῦ ἐνστικτοῦ.

Ἡ πρωτοβουλία, τὸ ἠθικὸ θάρρος, χρειάζονται τόνωσι.

Ἐάν τόσοι ὀρθοφρονούντες δειλιά-

ζουν την στιγμή που θά πρέπει να ένεργήσουν σωστά, είναι γιατί δεν ξέρουν να पहήσουν ένα χαντάκι ή να δώσουν ένα χαστούκι.

Έκείνου, που το αίμα δεν αναταράχτηκε ποτέ, αυτός δεν γνωρίζει την χριστιανική όμόνοια. Αυτός, που δεν έξωργίστηκε ποτέ, δεν γνωρίζει και την χριστιανική γαλήνη.

Αυτός που δεν ένοιωσε ποτέ την έπιθυμία να κτυπηθί για κάτι που άγαπα, δεν άγαπα παρά κατά το ήμισυ.

Έκείνος που ποτέ δεν ένοιωσε την βίαιη έπιθυμία για να πάρη το θούρδουλα, πολύ λίγο μπορεί να νοιώση τί είναι χριστιανική συγγνώμη.

Με το να θελήσης, πάση θυσία, να καταπιέσης σ' ένα νέο άγόρι την περηφάνεια και την φιλοδοξία ίσως να μη καταφέρης να φτιάξης ένα άπόστολον, εκείνο όμως που είναι θέβαιον και σύνηθες είναι ότι άκρωτηριάζεις έναν άνδρα.

«Προτού να γίνουμε όμοίωσις του ούρανίου ανθρώπου, θά έπρεπε να αρχίσουμε από το να γίνουμε ή εικόνα του γήινου ανθρώπου».

Η χριστιανική ανατροφή να άφοσιωθί να τακτοποιήση κατά την φύσι της την έπιθετικότητα, να την διαμοιράση άπλόχερα, ούτως ώστε αντί να την ξεκαθαρίση με βίαιες άπωθήσεις, να έμψυχώνη το σύνολον της ένεργητικότητος, άς προσπαθήση να την άνυψώση λίγο-λίγο μέσα από την υπερβολική άπογύμνωσι και να την υποτάξη στις άπαιτήσεις της κοινότητος, και άς προσέξη μήπως, ξεριζώνοντάς την πρόωρα, ξεριζώση ταυτοχρόνως την ίδια την μητρα της πνευματικής δυνάμεως.

Οί θεολόγοι της ήθικης δυνάμεως δεν φοβούνται να έπιμένουν σ' αυτή την φυσική άποψι της τόλμης. Άκόμα κι' οί πνευματικές δειλίες αναφέρονται συχνά στον φόβον των κτυπημάτων: Οί αδύναμες ιδέες μεταχειρίζονται τα σαλόνια, οί παθιασμένες ιδέες μεταχειρίζονται τους στίβους. Κι' αν ή χριστιανική πίστις δεν υπολογίξη, για να διαδοθί, πάνω στον άγώνα που θά δώση, θά

πρέπει φυσιολογικά να υπολογίση την γροθιά που θά δεχθί και να μην αλλάξη τίποτα στη γραμμή της. Είμαστε έτοιμοι τώρα να καταλάβουμε την θεωρία του Θωμά του Άκινάτου, ότι ή δύναμις της άρετης έχει για κύριο αντικείμενον τον φόβο του σωματικού πόνου, πράγμα που είναι κάτι περισσότερο από κοινοτοπία. Και όπως, προσθέτει, είναι ουσιώδες στην άρετή να είναι ίση με το αντικείμενό της μέχρι τα πιό άκραία σημεία, ή δύναμις έχει για κύριο αντικείμενον τον φόβον του θανάτου. Η άδιαφορία στον φυσικό θάνατον είναι το χαρακτηριστικόν όλων των δυνατών πολιτισμών. Νά, λοιπόν, άκόμα ένα σημείον φανερης αντιθέσεως μεταξύ του άτομισμού και της προσωπικής έννοιας: "Όσο πιό πολύ μιá ζωή είναι ύψηλά προσωπική, τόσο ο φυσικός θάνατος μειώνεται στα μάτια της σε σημασία και δύναμι φρίκης. "Όσο ένα άτομο άσχολείται με τον έαυτό του, τόσο αυτή ή καταστροφή του έμπειρικού έγώ το καταπνίγει από άγωνία.

Έάν ύπάρχη μιá θέσις πνευματική, που στην πληρότητά της τείνει προς την άπόλυτη περιφρόνησι του θανάτου, αυτή είναι άσφαλώς ο Χριστιανισμός, αυτός που υπολογίζει από την ήμέρα του θανάτου τους την γέννησιν των άγιών του.

Η σύγχρονη άποψις της άτομικής ζωής, ή όποια έχει καταστή πιό πολύτιμη έξ αίτίας των άνέσεων, της έλαττώσεως των γεννήσεων και της γενικής έξασθενήσεως του θρησκευτικού συναισθήματος, άλλοίωσε σημαντικά στη χριστιανική ευαισθησία αυτήν την χαρούμενη περιφρόνησιν του κόσμου και του θανάτου.

"Όπως όλος ο κόσμος, ο χριστιανός θέλει να ζήση πάση θυσία.

"Όπως όλος ο κόσμος, του έρχονται στιγμές κατά τις όποιες δεν μπορεί να προσδιορίση μιá αξία ή μιá ύπαρξι που προτιμá από την ζωήν. "Έτσι, όπως όλος ο κόσμος, όπως ο άπόστολος Πέτρος λέει από καιρού εις καιρόν:

«Όκ οίδα τον άνθρωπον...».

Και από καιρού εις καιρόν άγγίζει και τά τριάκοντα άργύρια.

Ο φόβος του έξτρεμισμού δέν είναι παρά ένα διαφορετικόν είδος αυτού του φόβου του θανάτου. "Οχι θέβαια ότι ό έξτρεμισμός φέρνει μέσα του την δικαίωσίν του. Γνωρίζομεν ότι υπάρχουν άκόμα και μεταξύ τών χριστιανών ψυχές μωπικές που δέν βλέπουν την άλήθεια παρά μόνον άν είναι γραμμένη με τεράστια γράμματα, ψυχές ταραγμένες, που δέν την δέχονται παρά σε στιγμές έξάρσεως, ψυχές μονοκόμματα, που δέν μπορούν νά κρατήσουν άπ' την άλήθεια ένα αίχμηρό κομμάτι και με αυτό σπάζουν τά πάντα.

Τέλος υπάρχουν και οί άπλως «φίλοι του κινδύνου», για τους όποιους μιλά ό άπόστολος Θωμάς, αυτούς τους φίλους του κινδύνου που όρμουν στον χαμό, όποια και νάνα η αίτία.

Ο Χριστιανισμός δέν μπορεί νά αποδεχθή αυτές τις υπερβολές τις μάλλον μανιακές παρά θαρραλέες και πρέπει νά άπαρνηθή αυτά του τά τέκνα όσο κι' άν είναι ένθερμα, γιατί χειρίζεται τις αντίθεσεις και πλέκει την πραγματικότητα με χίλιες δυνάμεις, εκ τών όποιων ή κάθε μία, χωρίς την δική του επέμβαση, θά χανόταν μπροστά του.

Άλλά άν ή χριστιανική θέσι σε κάθε στιγμή είναι μια τέλεια διακινδύνευσι του ότι έχεις ζήσει στην αιωνιότητα, σε κάθε στιγμή, ή χριστιανική λύσις είναι ή υπέρτατη λύσις στην πιό τέλειά της έννοια.

Και οί ρεαλιστάι μας, όταν ακολουθούν την τακτική του στρατηγού: «όσο τό δυνατόν λιγώτερον κακόν», για νά τελειώσουν τις μάχες άπό τις όποιες δέν ξεμπλέκουν και κατοπίν εκφράζουν την δυσαρέσκειάν τους άναθεματίζοντας τους εμπροσθοφύλακες, άν φωνάζουν τόσο δυνατά είναι για νά ξεκουφάνουν μέσα τους την μεταμέλεια, που τους έννοχλει άδιάκοπα, του χριστιανικού έξτρεμισμού.

Μάταια κανείς άναφέρεται στην ιστορία, τους παρουσιάζει στα μάτια τους όλες αυτές τις ένάρετες εικόνες, όπου ή

άλήθεια, ώραία κυρία, ένάρετη και συνετή, προχωρεί από θριάμβου σε θρίαμβου, στη μέση πάντα όδόν, την ώρα που οί κακοί και οί τρελλοί χάνονται από πλάνη σε πλάνη σε παράμερους δρόμους.

Οί παραδόσεις ένός άνατριχιαστικού παρελθόντος στα ύψη της άγωνίας, είναι ίκανές μόνον νά άνυψώνουν τις καρδιές και νά καθυσιχάζουν τις άγουρες φιλοδοξίες. "Ας μη ξεγελιώμαστε: «Ποιά είναι ή μεγάλη πράξις, που δέν είναι τών άκρων την στιγμή που την καταπιάνεται κανείς;» έγραφε ό Stendhal.

Μόνον όταν εκτελεσθή φαίνεται δυνατή στους άνθρωπους του κοινού είδους.

"Αν ό χριστιανικός έξτρεμισμός δέν συναντιέται σχεδόν ποτέ με τον έξτρεμισμόν της ουτοπίας, είναι διότι είναι έννας έξτρεμισμός της ένσαρκώσεως πάση θυσία, και διότι διαλέγει πάντοτε μέσα στο υπάρχον και για τό υπάρχον.

Τόν ρεαλισμόν σαν έξτρεμισμόν, νά τί δέν μπορούν νά παραδεχθούν οί ρεαλιστάι της διαιτησίας.

Δέν υπάρχει στον Νίτσε πιό κραυγαλέα παρανόησις πάνω στην ουσία του Χριστιανισμού άπό αυτήν την όποιαν κανει έδω.

Άναζητώντας ένα στοιχείο προοδευτικό σ' αυτή την θρησκεία που θεωρεί έχθρόν της προόδου, τό βρίσκει σ' ένα ένστικτώδες μίσος για την πραγματικότητα. "Ε, και θέβαια, ναι, έχουν μια άγια άνατριχίλα της πραγματικότητας τά καλά μας άνθρωπάκια που ό Cassien κατατάσσει τόσο χαριτωμένα στο θασίλειο τών ζώων, και όλους τους έπιστήθιους της πίστεως με τις έσωτερικές τους άπιαστες φυγές.

Η «ύλη» γίνεται για' αυτούς ένα σύμβολον άποστροφής για κάθε τι που είναι σκληρό, αντίστοκόμενον, άπαιτητικόν, «ό ύλισμός» χρησιμοποιείται άπ' αυτούς σαν ύβρις για κάθε τι που τους θυμίζει τό βίαιο και άδιάλυτο συνταίριασμα του κορμιού και της ψυχής, άξονας της χριστιανικής άνθρωπολογίας: Τά αυτιά μας, συνηθισμένα σήμερα σε πιό σοβαρούς διαπληκτισμούς, θυμούνται άρα γε

ακόμα τους αγανακτισμένους τόνους του πνευματικού έκλεκτισμού που επί εκατό χρόνια ήταν ο επίσημος αντιπρόσωπος της Χριστιανοσύνης, όταν συνεχώς προβάλλε κι' έναν καινούργιον «ύλισμόν» κάτω από κάθε καινούργια θαυσιάζουσα της συγχρόνου επιστήμης;

Ἡ ἀποχή τοῦ πνευματικοῦ ἐκλεκτισμοῦ) συντελοῦσε κανονικά στήν δημιουργία τοῦ ὕλισμοῦ, μὰ κάθε φορά δὲν ἔβλεπε σ' αὐτὸ παρά τὸ ἔργο τοῦ διαβόλου. Ἐκεῖνος παρέδιδε στὸν διάβολον αὐτὸ πὸν διὰ μέσου τῶν προσπαθειῶν του θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ συμμετοχή τοῦ Θεοῦ.

Ὁ φόβος τῆς αἰσθητῆς μυήσεως πὸν τρυπᾷ τὸ σύμπαν, πὸν τρυπᾷ τὰ μάτια, ὁ φόβος τῆς μεγαλοπρεπειᾶς τῶν πραγμάτων, σὰν τάχα τὸ φύσημα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νᾶταν τόσο ἀδύνατο πὸν νὰ μὴ μπορῆ νὰ δώσῃ ζωὴ σ' ἕνα δυνατὸ κορμί.

Αὐτὲς οἱ φυγὲς πρὸς γλυκὰ ὄνειροπολήματα εἶναι πολὺ πιὸ εὐκόλες ἀπὸ μιὰ δραστηριὰ ὑποχρέωσι σὲ μιὰ φύσι, σ' ἕνα περιβάλλον, σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν θρησκευτικῶν φαντασιώσεων.

Ἐπάρχουν πολλὲς ἄλλες ὄψεις αὐτῆς τῆς ἱερῆς φυγῆς μπροστὰ στήν πραγματικότητα.

Ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους νεαροὺς χριστιανοὺς βασίλευε ἄλλοτε μιὰ κάποια περιφρονητικὴ ἀντίληψις ἐναντίον τῆς ἰδέας τῆς δράσεως.

Τῆς εὔρισκαν κάτι τὸ ἀμερικανικόν, καὶ γιὰ τὴν γηραιὰν Εὐρώπην, πὸν δὲν εἶχε αὐταπάτας, ἡ ἀποτυχία φαινόταν σὰν ἡ μεγίστη συμβολικὴ ἀξία. Κι' ἐδῶ ἀκόμα ταραγμέναις ψυχικὰς λειτουργίας ὑπεστήριζαν μερικὲς φορὲς τὶς καλύτερες διαθέσεις. Ἡ νοσηρὴ τάσις γιὰ ἀποτυχία ἔχει στενὴ συγγένεια μὲ τὴν νοσηρὴ τάσις τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς ὑποταγῆς. Εἶναι τὸ ἴδιο ἐπιπέδιον ὅσον οἱ ἄλλες δύο νὰ παρουσιάσῃ ἕνα εὐγενὲς πρόσημα.

Ἐνας κάποιος τρόπος νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν χριστιανικὴν μαρτυρίαν, τὴν χωρὶς ἐλπίδα, σ' ἕνα κόσμον δυσνόητον ὀ-

πωσδήποτε ἀνταποκρίνεται ὡς πρὸς μίαν ἀποψὶ τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἀνὰ ἀντιλαμπάνεται καλὰ κανεὶς ὅτι ὁ κόσμος εἶναι δυσνόητος ἀπὸ καταβολῆς του. Ἀλλὰ τὸ νὰ προβάλλῃς χονδροειδέστατα τὴν πνευματικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῆς κοσμικῆς καὶ νὰ ἐγείρῃς σὰν πρότυπον συμπεριφορᾶς αὐτὴν τὴν μελαγχολικὴ φιλοδοξίαν ἀποδεικνύει μᾶλλον ἕνα πνεῦμα ἡττας πὸν μᾶς παρασύρει εἰς τοὺς ἀντίποδες τοῦ ἀποστολικοῦ πνεύματος. Οἱ μάρτυρες δὲν ἀπέβλεπαν εἰς τὸ μαρτύριον, τοῦλάχιστον ὄχι κατ' αὐτὸν τὸν κουρασμένο κι' ἀπελπισμένο τρόπον. Ἐπὶ ἤρξαν μάρτυρες, διότι αὐτὸ ἦταν συνέπεια τῶν εὐθυνῶν τους. Ὁλος αὐτὸς ὁ πλοῦσιος καὶ μᾶλλον στείρος ζῆλος τοῦ νὰ παριστάνῃ τοὺς ἁγίους τῶν τελευταίων ἡμερῶν δὲν εἶναι παρά ἡ ἐξάγνισις μιᾶς πίκρας.

Τῆς πίκρας τοῦ συγχρόνου χριστιανικοῦ κόσμου πὸν διαπιστώνει ὅτι ἀφέθηκε νὰ πλημμυρισθῇ ἀπὸ ὄλην τὴν κοσμικὴν ἀνάπτυξι τοῦ αἰῶνος: ἱστορικὴ, πολιτικὴ, ἐπαναστατικὴ, ἐπιστημονικὴ. Θὰ ἦταν πιὸ ὑγιὲς καὶ πιὸ χριστιανικὸ ἂν προσπαθοῦσαν νὰ μειώσουν τὴν ἀπόστασιν.

«Γαλιλαῖοι τί κάθεστε καὶ κυττάζετε τὸν οὐρανόν;». Ἡ ἔγνοια γιὰ «τελειότητα» ἢ «ἀγνότητα» εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπατηλὲς ὄψεις αὐτῆς τῆς ραγιαδίστικης ψευδαισθήσεως.

Πρέπει νὰ ὑπηρετῆς τὸν Θεόν, ἔγραφε ὁ Francois de Sales σὲ μιὰ ἀμαρτωλῆ παθιασμένη γιὰ τὸ ἀπόλυτον, ἀνθρωπίνως καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς καιροὺς περιμένοντας τὴν ἡμέρα πὸν θὰ μπορῆς νὰ τὸν ὑπηρετῆς κατὰ τρόπον θεῖον καὶ σύμφωνα μὲ τὴν αἰωνιότητα.

«Καὶ ἡ πιὸ μικρὴ ἐκτέλεσις εἶναι πιὸ χρήσιμη ἀπὸ τὶς μεγάλες ἐπιθυμίες τῆς ἐκτελέσεως πραγμάτων πὸν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν δυνάμει μας». «Προσπαθοῦμε μερικὲς φορὲς τόσο πολὺ νὰ παραστήσουμε τοὺς καλοὺς ἀγγέλους, ὥστε παραμελοῦμε νὰ εἶμαστε καλοὶ ἄνδρες καὶ καλὲς γυναῖκες». Καὶ τί εἶναι αὐτὴ ἡ ἀγγελικὴ ἐπιθυμία ἀνὰ ὄχι ἡ καλλίτερη ποιηρία τοῦ ἐνστίκτου τῆς ἀκινήσιος;...»

Μὲ τὸ νὰ ἀποφεύγωμε τὴν χριστιανική πνευματικὴ δύναμι, ἀποφεύγωμε τὴν ἐνσαρκωμένη πνευματικότητα, δηλαδὴ τὴν ἴδια τὴν κίνησιν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Διότι κι' ἐμεῖς εἴμαστε ἄνθρωποι τῆς γῆς: «Ὅταν δὲν θέτομε τὸ κέντρον βαρύτητος τῆς ζωῆς μέσα στὴν ζωὴν ἀλλὰ πέραν αὐτῆς — στὸ ἄπειρον — ἀφαιροῦμε ἀπὸ τὴν ζωὴν τὸ κέντρον βαρύτητός της» (Νίτσε).

Ναί, ἀλλὰ τὸ κέντρον βαρύτητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου εἶναι ταυτοχρόνως μέσα στὴν ζωὴν καὶ πέραν τῆς ζωῆς.

Ἡ ὀλιγοπιστία καὶ ὁ φόβος τῆς ζωῆς ἐνωμένα, γλιστροῦν κάτω ἀπὸ τὸ χέρι τὸ ὄπλον τὸ πιὸ ἀποκρουστικὸν τῆς χριστιανικῆς ἀδυναμίας: τὸ ψέμα «τῶν ὀρθοφρονούντων», τῶν καλῶν ἀνθρώπων, ποῦ φοβοῦνται νὰ ἴδουν τὴν ἀλήθεια, γιατί ἀπαιτεῖ ἐπικίνδυνες περιπέτειες.

Ἡ ἀλήθεια γι' αὐτοὺς εἶναι κάτι ποῦ τὸ ἔχουν διδαχθῆ μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς χρησιμότητος. Τὸ νὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὴν ἀντιμετωπίσῃ σὰν περιπέτεια εἶναι κάτι ποῦ τοὺς παροργίζει.

Θέλουν ἐν τούτοις τὴν θεβαιότητα ποῦ τοὺς κάνει καλὸ, καὶ τὸν δημόσιον θρίαμβον τῆς πίστεως ποῦ τοὺς καθησυχάζει. Ἀγαποῦν ἐπίσης αὐτὸ τὸ λίγο τῆς ἀποκοιμισμένης «πίστεως» ποῦ τοὺς ἀπομένει — διότι «ἡ πίστις» εἶναι πάντα ἀξιαγάπητη καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι τέρατα, ἀπλῶς κάτι λιγώτερο ἀπὸ τέρατα.

Μὰ ἡ θεβαιότης χωρὶς τὴν ἀναζήτησιν δὲν μπορεῖ παρὰ νᾶναι ὑποκρισία.

Ὁ θρίαμβος χωρὶς τὴν ἐπιδοκιμασίαν δὲν μπορεῖ παρὰ νᾶναι θεβιασμένος.

★ ★ ★

Φόβος τῆς ἐλευθερίας, φόβος τῆς ἀληθείας, φόβος τοῦ νὰ ζήσῃ, ἐνώνονται σφικτὰ ἐνώπιον μιᾶς πίστεως ποῦ ἐν τούτοις διαθεβαιώνεται ὅτι εἶναι ἡ Ὁδός, ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή.

Ἔντασις τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἡ φύσις τοῦ διαστήματος, ὑπομονὴ τῆς ἀναμονῆς, εἶναι ἡ φύσις τοῦ χρόνου, θρίαμβος ἐπὶ τοῦ θανάτου εἶναι ὁ ὑπηρέτης τῆς αἰωνιότητος.

Δυὸ ἄνθρωποι προσπάθησαν νὰ τὴν δώσουν σ' αὐτὸν τὸν κόσμον ποῦ χάνεται στοὺς ἀνέμους.

Ὁ ἄνθρωπος τῆς κατακτῆσεως ποῦ προσπαθεῖ νὰ συσσωρεύσῃ τὸ ἄπειρον ποῦ ρέει ἀνάμεσα στὰ ἀπληστα χέρια του, καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς καταφάσεως, ποῦ θέλει νὰ δώσῃ στὴν ἀνθρώπινη ἐμπιστοσύνη τὴν προστακτικὴ τῆς αὐταρχικότητος.

Οἱ τελευταῖες τοὺς ἐνσαρκώσεις εἶναι ὁ ἰδιοκτήτης καὶ ὁ ἀναρχικός.

Ὁ ἕνας ξεχνᾷ τὴν μεγαλοψυχίαν τῆς καρδιάς, ὁ ἄλλος ξεχνᾷ τὴν ἰσχὺν τῆς ἀληθινῆς πραγματικότητος. Ὑπῆρξαν κεκηρυγμένοι ἐχθροὶ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ συγχρόνου κόσμου, ἴσως διότι ὁ ἕνας στέλνοντας στὸν ἄλλον τὶς θόμβες του καὶ ὁ ἄλλος ἐπιστρέφοντας τοὺς χωροφύλακές του, διὰ μέσου αὐτοῦ τοῦ διπλοῦ παροξυσμοῦ τῆς μαινομένης τάξεως καὶ τῆς ἐπαναστατημένης βίας, αἰσθάνονται ὅτι γλιστροῦν πρὸς τὸν μηδενισμόν.

Στὸν ἕνα ἡ θέλησις νὰ συσσωρεύῃ, ἐλλείψει ἐσωτερικῆς μεγαλοψυχίας, ἐσθυε θραδέως τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ κόσμου.

Στὸν ἄλλον, ὁ ἐπαναστατημένος ζηλος ἐλλείψει συναισθήσεως τῆς ἀληθινῆς πραγματικότητος ἔσπρωχνε στὴν ὄργη τῆς ἀνυπαρξίας.

Ἢδη ὅλες οἱ καινούργιες δυνάμεις ἀνατρέπουν καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον καὶ διατείνονται ὅτι συμφιλιώνουν τὸ πάθος μὲ τὸν ρεαλισμόν, τὴν μαχόμενη νεότητα μὲ τὴν νίκη στὸν κόσμον. Τὴν ἐπαναστατικὴ εὐρύτητα καὶ τὴν ἀτομικὴ περιπέτεια.

Μόνος ἴσως ὁ Χριστιανισμὸς μπορεῖ νὰ κἀνῃ τὴν μεγάλη χειρονομία...

Μὰ τότε ἄς ἀπλώσῃ τὸ μεγάλο ἰστίο καὶ θγαίνοντας ἀπὸ τὰ λιμάνια ὅπου φυτοζωεῖ ἄς ἀρμενίσῃ πρὸς τὸ πιὸ μακρυνὸ ἀστέρι χωρὶς νὰ σκιάζεται ἀπὸ τὴν νύκτα ποῦ τὸν περιβάλλει.

Emmanuel Mounier

Εισαγωγικά:

Με τις πρώτες επιτυχίες της εκβιομηχανήσεως και του νέου ορθολογιστικού τρόπου διοργανώσεως της βιομηχανικής εργασίας ανεπύχθη μία επιστήμη της «εργασίας». Οί κλάδοι της εύρισκονται σὲ ὄλες τις ἐπιστήμες. Ἀπὸ τὴν «Ψυχολογία τῆς ἐργασίας» δημιουργήθηκα, στὴν ψυχολογικὴ ἔρευνα, σὰν ἰδιαίτερος κλάδος, ἡ ψυχολογία τοῦ «ἐργοστασίου». Οἱ πρώτες ἐπιστημονικὲς προσπάθειες ἔρριξαν τὸ βάρος τους στὴν διαμόρφωση τοῦ χώρου ἐργασίας, στὸν ὁποῖον κινεῖται ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος.

Με τὴν ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς καὶ με τὶς οἰκονομικὲς καὶ πολιτιστικὲς μεταβολὲς ἀνοίχθηκαν νέοι δρόμοι στὴν ἔρευνα, ἡ ὁποία τώρα μελετᾷ τόσο τὴν ζωὴ τῶν ἐργατῶν στὸ ἐργοστάσιο, ὅσο καὶ τὴν κοινωνικὴν τους ζωὴν.

Ὁ ὅρος «ἐργοστάσιον», σὰν ὁ «τόπος τῆς τεχνικῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν», προεκτείνεται. Ἔτσι τὸ «ἐργοστάσιον» νοεῖται σήμερα σὰν ἓνα δημιουργημα, πού περιλαμβάνει τεχνικά, οἰκονομικά, κοινωνικά καὶ ἀνθρώπινα δεδομένα. Τὴν ἴδια προέκταση γνώρισε καὶ ὁ ὅρος ἐργασία. Τὸ περιεχόμενον τῆς «ἐργασίας» δὲν εἶναι μονάχα ἡ «τεχνικὴ ἐκτέλεση τῆς ἐργασίας στὸν καθωρισμένο τόπο ἐργασίας», ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὸ σύνολον τεχνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ ὀργανωτικῶν παραγόντων καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ σύνολον ἀνθρώπινων, κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν δεδομένων τοῦ ἐργοστασίου, πού εἰσχωροῦν στὴν ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου. Με τὴν ἔννοια αὕτη τονίζει ὁ Moede⁽¹⁾,

(1) Moede W.: Eignungsprüfung und Arbeitseinsatz. Stuttgart 1943.

ὅτι «ὁ ἄνθρωπος σὰν σωματικὴ, πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ὑπαρξη στέκεται στὸ κέντρο κάθε σχέσεως». Ἔτσι γίνεται φανερόν ὅτι ἡ ἀλληλοεξάρτηση τῶν συμβαινόντων στὸ ἐργοστάσιο καθορίζει τὴν ἐργασία καὶ τοιοῦτοτρόπως δημιουργεῖ ψυχολογικὰ προβλήματα. Βασικὸς σκοπὸς τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐργοστασίου εἶναι νὰ δημιουργήσῃ γιὰ τὸν ἐργαζόμενον στὴν βιομηχανία ἄνθρωπο τίς κατὰ τὸ δυνατόν ἀριστες ἐργατικὲς καὶ κοινωνικὲς σχέσεις⁽²⁾. Νομίζουμε ὅτι ὁ ὀρισμὸς πού δίνει ὁ Mayer ἀνταποκρίνεται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον στὶς ἀρχὲς τῆς ἐρεῦνης.

Ψυχολογία τοῦ ἐργοστασίου εἶναι «τὸ σύνολον τῶν μόχθων τῆς ψυχολογικῆς ἐρεῦνης, οἱ ὁποῖοι τόσο στὴν θεωρητικὴν τους ὅσο καὶ στὴν πρακτικὴν τους ἐφαρμογὴν ὑπηρετοῦν τὴν τὸ δυνατόν ἀρίστη διαμόρφωση τῶν ἐσωεργοστασιακῶν, ἐργατικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων»⁽³⁾.

Στὴν συνέχεια θὰ ἐκτεθῇ ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἡ προβληματικότητα τῆς «Ψυχολογίας τοῦ ἐργοστασίου», με βάση τὶς ἀπόψεις, πού ἐπικρατοῦν στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ τὴν διαμόρφωση τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν γενικῶν, πνευματικῶν, πολιτιστικῶν, κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ τεχνικῶν μεταβολῶν.

1. Ἡ τεχνικο-οἰκονομικὴ ἀποψις.

Οἱ ἀρχὲς τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐργοστα-

(2) Ἐδῶ μπορούμε νὰ δοῦμε καθαρά τὶς σχέσεις τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐργοστασίου με ἄλλες ἐπιστήμες ὅπως π. χ. με Κοινωνιολογία, Ἱατρικὴ, Νομικὲς ἐπιστήμες (ἐργατικῶν δίκαιων) κ.λ.π.

(3) Mayer, A.: Die soziale Rationalisierung des Industriebetriebes, München, 1951 s. 22.

σίου συμπίπτουν με την άνορθωτική προσπάθεια της καθόλου οικονομίας. Είναι η εποχή, που η οικονομία χαρακτηρίζεται από την οργάνωση της παραγωγής και της αποθέσεως των παραγομένων αγαθών. Χαρακτηριστική είναι επίσης και η προσπάθεια της λύσεως όλων των οικονομικών, κοινωνικών και ανθρώπινων προβλημάτων μέσω του ρυθμού και των νόμων της τεχνικής. Με αυτόν τον τρόπο, έπιστεύετο, θα οδηγηθί η οικονομία σε έπιτυχία. Αυτό όμως ήταν ένα μεγάλο σφάλμα της έρεύνης, η οποία έτσι έμενε στενή, μονομερής και περιορισμένη. Η ψυχολογική, πνευματική, πολιτιστική, κοινωνική και φυσιολογική πλευρά του προβλήματος παραμερίσθηκε έντελώς. Η έρευνα έφθασε στο σημείο, με κύριο εκπρόσωπό της τον Taylor⁽⁴⁾, να ισχυρίζεται ότι η ανθρώπινη πράξη και ενέργεια μπορούν να έκφραστούν με μαθηματικά σύμβολα. Ο Taylor εξέταζε όλα τα προβλήματα του έργοστασίου μονάχα από την καθαρά τεχνική πλευρά. Ο ήγέτης της βιομηχανίας η του βιομηχανικού συγκροτήματος, που έδημιούργησε ο Taylor, δεν είναι στην ουσία τίποτε άλλο, παρά ένας ειδικευμένος παραγωγός. Οι «νόμοι» του Taylor περι κόπωσης και παραλείψεων, καθώς και οι απόψεις του περι της ψυχολογίας του έργατου και των κοινωνικών παραγόντων της αποδόσεως είναι άνεπαρκείς και άνεδαφικοί⁽⁵⁾. Ο Friedmann χαρακτηρίζει τους νόμους του Taylor, «ψευδονόμους»⁽⁶⁾. Έναντίον αυτής της καθαρά μηχανιστικής οργάνωσης της εργασίας έτέθησαν όχι μονάχα οι Άμερικανοί και Έυρωπαίοι εργάτες, αλλά και αυτή η ίδια η έπιστήμη.

Αντίθετη στάση κράτησαν οι κλάδοι της έπιστήμης που ασχολούνται άποκλειστικά με τον εργαζόμενον άνθρωπο, όπως π.χ. η φυσιολογία της εργασίας, η ψυχοτεχνική, η

κοινωνιολογία της βιομηχανίας κ. ά. Η πολύπλευρη αντίθεση προς τον τεχνικο-οικονομικό τρόπο μελέτης των προβλημάτων του έργατου, δείχνει πολύ καθαρά την συνθετικότητα της ανθρώπινης ύπαρξεως, η οποία είναι άδύνατον να μελετάται μονομερώς και μονόπλευρα.

2. Η ψυχο-φυσική πλευρά μελέτης

Με τα πειράματα των Wundt⁽⁷⁾ και Fechner⁽⁸⁾, αρχίζει η πειραματική έρευνα στην ψυχολογία. Οι έρευνητές στρέφουν την προσοχή τους στα ψυχο-φυσικά προβλήματα. Τα πρώτα πειράματα άποσκοπούσαν κυρίως την έξεύρεση των γενικών νόμων του ψυχικού κόσμου. Άτομικές διαφορές και παραλλαγές έμειναν την περίοδο αυτή άπαρατήρητες και άνερευνητες. Μαθηται του Wundt είναι αυτοί που άρχισαν να μελετούν τις άτομικές διαφορές. Η κίνηση αυτή ώδήγησε στην «διαφορική ψυχολογία», την βάση της «ψυχοδιαγνωστικής».

Οι Galton, Cattell, Kraepelin, Munsterberg, Binet και άλλοι είναι οι πρωτοπόροι στην μελέτη των άτομικών διαφορών. Με την δημιουργία και ανάπτυξη «tests» στην «ψυχολογία του επαγγέλματος» έγινε δυνατή η άπόδειξη της άνεπαρκείας των νόμων του Taylor και της μηχανιστικής του έρεύνης των προβλημάτων του έργατου. Έννοείται ότι με τα πρώτα αυτά στοιχειώδη tests δεν ήταν δυνατή μία πλήρης εξέταση του άτομου. Αυτό έγινε κατορθωτό με την γένεση και ανάπτυξη της «άτομικής ψυχολογίας», της «μορφολογικής ψυχολογίας», και της «ψυχολογίας της όλότητας»⁽⁹⁾. Παρ' όλα ταυτα η ψυχοτε-

(7) Ο Wundt, πατήρ της πειραματικής ψυχολογίας, διετύπωσε τις προϋποθέσεις υπό τις όποιες πρέπει να γίνεται το πείραμα στην ψυχολογική έρευνα.

(8) Ο Fechner άσχολήθηκε περισσότερο με τις σχέσεις και την άλληλοεπίδραση των φυσικών και ψυχικών αντιδράσεων του ανθρώπινου οργανισμού.

(9) Τάσεις της ψυχολογικής έρευνας, που πατρίδα τους έχουν την Γερμανία. Σπουδαιότεροι εκπρόσωποι, Adler, A (ά-

(4) Taylor, Fr. W. : The Principles of Scientific Management N. Y. 1911.

(5) Ο Taylor θεωρείται ως ο πατήρ της έπιστημονικής οργάνωσης της εργασίας και της έπιστημονικής καθοδηγήσεως του έργοστασίου.

(6) G. Friedmann: Zukunft der Arbeit, Köln 1953.

χνική προσέφερε πολλά στον τρόπο της συνολικής εξέτασως, τόνου του εργαζομένου ανθρώπου, όσον και αυτής της εργασίας.

Αξίζει να μνημονευθούν εδώ μερικοί από τους πρωτοπόρους έρευνητές της «ψυχολογίας της εργασίας»: Ach, Bobertag, Dunker, Engelmann, Giese, Marbe, Moede, Lippmann, Munsterberg, Stern και άλλοι πολλοί. Ο Munsterberg άξιούσε όπως τó πρόβλημα της εργασίας εξετάζεται συστηματικά από όλες τις απόψεις και πλευρές και όχι μονομερώς. Ένα καινούργιο βήμα είναι ή εισαγωγή της παρακολούθησως της εργασίας και τού έρωτηματολογίου επί θεμάτων της εργασίας⁽¹⁰⁾. Βασικά και θεμελιώδη προβλήματα της εργασίας, όπως ή κόπωση, ό χρόνος εργασίας, ό ρυθμός εργασίας και ή διακοπή της εργασίας μελετώνται συστηματικά. Η άρχή και θέση στη μελέτη και έρευνα των άνωτέρω προβλημάτων από τους Lippmann, Weber, Lisinski και άλλους, είναι πολύ πιο διαφορετική από την μηχανιστική αντίληψη τού Taylor. Έτσι δημιουργείται μια μεταβολή στον τρόπο εξέτάσως των θεμάτων που άπασχολούν τόν εργαζόμενον άνθρωπο. Η τεχνο-οικονομική αντίληψη άρχίζει να υποχωρή, να κερδίζει δέ έδαφος στην έπιστημονική έρευνα ή ψυχο-φυσική άποψη. Έρευνες π. χ. απέδειξαν ότι ή κόπωση είναι ένα φαινόμενο που δέν εκδηλώνεται μονάχα τοπικά, αλλά επεκτείνεται σε όλον τόν οργανισμό, έστω και άν μόνον ένα περιορισμένο σύνολον μυών ή νεύρων επιβαρύνεται με τήν εκτέλεση εργασίας⁽¹¹⁾. Έτσι για πρώτη φορά εξετάζεται ό οργανισμός σαν βιολογική ένότητα, ή άλληλοεξάρτηση των ψυχικών και φυσικών λειτουργιών καθαρά. Άπεδείχθη ότι οι φυσιολογικές αντιδράσεις καθορίζονται από τὰ ψυχικά βιώ-

ματα, τὰ όποια και διαμορφώνουν πρωταρχικά τόν ρυθμό της εργασίας⁽¹²⁾.

3. Η χαρακτηριστική και τυπολογική άποψις.

Η άπόδοση τού εργαζομένου ανθρώπου, εκτός από τὰ ψυχικά βιώματα έν γενεί, έξαρτάται και από τόν τύπο και τόν χαρακτήρα⁽¹³⁾.

Ο Gemelli⁽¹⁴⁾, διεπίστωσε ότι ή κόπωση αύξάνει τόν χρόνο αντιδράσως. Τά κύρια αίτια της κοπώσεως, αναφέρει ό Mellian⁽¹⁵⁾, πρέπει να άναζητηθούν στον άνθρωπο. Δευτερεύοντα αίτια της κοπώσεως είναι ό φωτισμός, ό θόρυβος, ή θερμοκρασία, ή ύγρασία και άλλα, έξαρτώμενα από τó περιβάλλον. Αίτια της κοπώσεως που όφείλονται στην εργασία, συνεχίζει ό Mellian, είναι κακή προσαρμοστικότητα των μηχανών, άσχημη στάση τού σώματος κατά την εργασία κ.λ.π. Επίσης ό χρόνος εργασίας, δηλαδή διάρκεια και διαμερισμός τού χρόνου εργασίας και διακοπές της εργασίας⁽¹⁶⁾, συντελούν στην αύξησή της. Για πρώτη φορά επίσης οι Dickson και Von Roethlisberger αναφέρουν και κοινωνικούς παράγοντες ως πιθανά αίτια της κοπώσεως. Οίκογενειακή ζωή, αισθηματική

(12) Πειραματικές μελέτες έδειξαν ότι εργατές με ίσορροπημένη ψυχική ζωή έχουν τήν καλύτερη ποιοτική και ποσοτική άπόδοση.

(13) Έδώ ό τύπος όπως άπαντάται και έρμηνεύεται στην ψυχολογική έρευνα. Σχετικά, προς γενική κατατόπιση, Rohrer, H.: Kleine Charakterkunde. Wien 1956. Kretschmer, E., Körperbau und Charakter. Göttingen 1955, 22 Aufl.

(14) Gemelli εις G. Friedmann Zukunft der Arbeit.

(15) Mellian εις G. Friedman: Zukunft der Arbeit.

(16) Σχετικές μελέτες τού Herwig έδειξαν π.χ. ότι όκτάωρος ήμερησία εργασία επιφέρει τήν καλύτερη άπόδοση. Οι Mather και Myers διεπίστωσαν ότι διά της όκτάωρου εργασίας εμειώθησαν τὰ εργατικά άτυχήματα. Ο δέ Moede απέδειξε τήν άναγκαϊότητα των διακοπών εργασίας, οι όποιες όμως διακοπές πρέπει να είναι άνάλογες προς τó είδος και τόν ρυθμό εργασίας.

τομική ψυχολ.). Wertheimer, Köhler, (μορφολογική ψυχολ.), Krueger F. Ehrenstein (ψυχολ. της όλότητος).

(10) Εισηγητάι στην Εύρώπη οι Γερμανοί Herwig και Hersey.

(11) Τά παρίσματα αυτά τὰ όφείλομε στους Gautiers, Lehmann, Atzler.

ζωή, καθώς επίσης έσωτερική συμμετοχή στην εργασία δέν αποκλείεται νά παίξουν ένα ρόλο στην κόπωση. Ίσως ή μελέτη και ή έρευνα τών κύκλων αυτών νά διαφωτίση άκόμα περισσότερο τό θέμα τής κοπώσεως. Μέν τά άναφερθέντα αίτια φαίνεται καθαρά πώς ή κόπωση δέν είναι μία άπλή φυσική αντίδραση τού οργανισμού σ' έναν έρεθισμό, αλλά έκδήλωση τού συνθέτου τής όλης προσωπικότητος. Μέν βάση τής διαπιστώσεως αυτές άρχίζει μία προσπάθεια βελτιώσεως τών όρων εργασίας και καλύτερέσεως τών έξωτερικών συνθηκών και προϋποθέσεων τού περιβάλλοντος τής εργασίας μέ άμεσο σκοπό τήν άνετη γιά τόν άνθρωπο εργασία. Ο Stephenson εξακριβώσε, ότι 90% τών άτυχημάτων, εργατικών έδω, όφείλονται σέ ανθρώπινα αίτια, τά όποία πάλι έξαρτώνται από τις σχέσεις σώματος-ψυχής. Στην Άμερική άπεδείχθη ή επίδραση τής προσωπικής και κοινωνικής θέσεως, καθώς και τών ανθρωπίνων σχέσεων επί τών εργατικών άτυχημάτων. Τά άποτελέσματα τής μελέτης τών εργατικών άτυχημάτων έδειξαν καθαρά τήν πρωταρχικήτητα και σπουδαιότητα τών ανθρωπίνων, άτομικών και κοινωνικών προϋποθέσεων έναντι τών έξωτερικών παραγόντων τής εργασίας. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά τονίζεται ή όλότητα και ή άτομική ιδιορρυθμία τής ανθρωπίνης προσωπικότητος. Τύπος και χαρακτήρας είναι τó ποίσημα κάτω από τó όποιον μελετώνται όλα τά προβλήματα τής «ψυχολογίας τής εργασίας». Ο άνθρωπος, ό εργαζόμενος άνθρωπος έδω, έξετάζεται σάν όλότητα, σάν σύνολον, σάν ένότητα. Μέν τήν ίδια αντίληψη μελετούν οι έρευνηται και τις σχέσεις εργατικού-εργασίας.

4. Η ήθικο-πνευματική πλευρά τού θέματος.

Η βιομηχανική εργασία δημιούργησε ένα πλήθος ήθικών και πνευματικών προβλημάτων. Η μονοτονία τής εργασίας, ένα από τά άποτελέσματα τής βιομηχανικής εργασίας, παρουνσιάζει π.χ. σωρεία προβλημάτων. Η μονότονη εργασία μπορεί νά άποφευχθῆ μέ συνεχείς άλλωγές, συστημα-

τικές ή περιπτώσιακές, τού είδους εργασίας μέσα στο εργοστάσιο. Μέν αυτό τόν τρόπο άνεβαίνει ή ικανότητα τού εργατικού. Έτσι επιτυγχάνεται μία άνήψωση τού συνειδητού, τού γοήτρου και τής όλης θέσεως τού εργατικού. Η εργασία μέ τις έναλλαγές της δέν είναι πιά έξαναγκασμός, αλλά ένα βίωμα πλήρες σκοπών. Συγχρόνως άνεβαίνει, σέ κάθε εργατικό, τó αίσθημα τής ευθύνης τόσοσόν άπέναντι τών συνεργατών του και τού εργοδότη του όσον και άπέναντι τής κοινωνίας. Η έναλλαγή τής εργασίας βοηθά τόν εργαζόμενο άνθρωπο νά αναπτύξη όλες του τις ψυχικές, πνευματικές και κοινωνικές δυνάμεις στον εργατικό τομέα. Γνώσεις, πληροφορίες, διορατικότητα και συνεργασία τού εργατικού δημιουργούν πλήθος σχέσεων πρós τήν εργασίαν του, οι όποιες «σκοτώνουν» τήν μονοτονία. Άλλαγή τής εργασίας, πλήρης συγκατάθεση τού εργατικού σέ κάθε όρθολογικό μέτρο εργασίας, ψυχολογικό, ανθρωπινό και κοινωνικό νόημα γιά κάθε εργασία, οδηγούν σέ έπιστροφή τών πνευματικών και ήθικών δυνάμεων τού ανθρώπου.

Η περίοδος τού ήμιαυτοματισμού, στην όποία βρισκόμαστε σήμερα, έχει σάν μοναδικό της πρόβλημα τόν άνθρωπο, πού δέν μπορεί νά βρῆ τήν θέση του ανάμεσα στις μηχανές. Στόν ήμιαυτοματισμό τών μηχανών ό άνθρωπος γίνεται αντικαταστάτης μηχανής και έκτελεί εργασίες, γιά τις όποιες δέν έχουν έφευρεθῆ ακόμα μηχανές. Όσο περισσότερο διαρκεί ή περιόδος αυτή, τόσο θά αυξάνη ό αριθμός τών εργαζόμενων ανθρώπων, πού θά ύποφέρουν από έσωτερικές συγκρούσεις και νευρώσεις. Έδω θά πρέπει ίσως νά δώσουν προσοχή όσοι στην πατρίδα μας άσχολούνται μέ τήν έκβιομηχανισή της. Προμήθεια μηχανών μέ πλήρη άυτοματισμό, όπου και άν ύπάρχουν, είναι αναγκαία και επιβαλλομένη έντολή. Η μόνη έλπίδα γιά τήν επαναφορά τού ανθρώπου στην όμαλή ψυχική ζωή είναι ή κατασκευή μηχανών πλήρους άυτοματισμού γιά όλους τούς τομείς εργασίας. Έτσι ό άνθρωπος θά σχεδιάζη, θά κατασκευάζη, θά επιβλέπη και θά διορθώνη τήν μηχανή. Μ' αυτό τόν τρόπο ό εργαζόμενος

άνθρωπος παύει να είναι αντικείμενο της μηχανής και γίνεται ο κυρίαρχός της. Ο πλήρης αυτοματισμός θα λύσει τα παλιά προβλήματα, θα δημιουργήσει όμως άπωσδήποτε καινούργια, όπως π. χ. ποιητική και ποσοτική μεταβολή της εργασίας. Θα χρειασθούν ειδικοί και οργανωτές. Απαιτείται, από σήμερα κιόλας, ή δημιουργία σχολών που θα προετοιμάζουν τους ειδικούς και υπευθύνους, οι οποίοι θα αναλάβουν να δίνουν τις εντολές στις μηχανές. Η προσαρμογή των επαγγελματιών σχολών προς την εποχή του πλήρους αυτοματισμού, που ήδη έχει αρχίσει, είναι επιτακτική ανάγκη. Άλλοιώς οι νευρώσεις θα είναι ή μάλιστα της κοινωνίας, ή οποία θα χαρακτηρίζεται από την συνεχή σύγκρουση των μελών της με την σκληρή πραγματικότητα της ζωής⁽¹⁷⁾. Η ευθύνη όλων είναι μεγάλη για την κατάλληλη προετοιμασία της νέας γενιάς προς υποδοχή του πλήρους αυτοματισμού. Τόνωση και ανύψωση των πνευματικών και ήθικων στοιχείων κάθε εργαζομένου ανθρώπου είναι εντολή που χωρίς αναβολές πρέπει να εκτελεσθή.

5. Η κοινωνική και πολιτιστική άποψις.

Το συνειδητόν και ή πείρα της κοινής εργασίας παρέμεναν στην αρχή άφανη εις τον εργαζόμενον άνθρωπο, λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξεως της βιομηχανικής εργασίας. Μόνον όταν άρχισε ή συστηματική μελέτη και έρευνα της ζωής του εργοστασίου, έδóθηκε ή πρόπευσα προσοχή και στην κοινωνική πλευρά του θέματος. Την κυρία ώθηση προς τον τομέα αυτό έδωσε ή ανάκαλιψη της σπουδαιότητας των παραγόντων της ανθρώπινης συνεργασίας κατά την εργασία από τον Dill Scott το 1910. Στην Γερμανία και Γαλλία ή μελέτη του προβλήματος άρχισε άργότερα. Οί Άμερικανοί

(17) "Ας μη ξεχάσουμε και τον οικονομικό συναγωνισμό. Στον οικονομικό τομέα, που συνδέεται άμεσα με το βιωτικό επίπεδο ενός λαού, θα επιζήσουν τα κράτη που θα διαθέτουν ανθρώπους ικανούς να σχεδιάζουν, να επιβλέπουν και να κυριαρχούν τις μηχανές.

νοί Mayo, Roethlisberger και Whitehead είναι οί πρωτοπόροι στον τομέα αυτό. Οί έρευνες των Mayo και Roethlisberger έδειξαν, πώς ο τρόπος εργασίας εξαρτάται κυρίως από τις ανθρώπινες σχέσεις των δύο ομάδων «formal» και ιδιαίτερα «informal»⁽¹⁸⁾. Επίσης απέδείχθη ότι κοινωνικές εντάσεις δημιουργούνται από την έσωτερική τοποθέτηση κάθε εργαίου και από τις σχέσεις του ενός προς τον άλλον. Άλλοι έρευνηται πάλι αναφέρουν ότι υπάρχουν και άλλοι κοινωνικοί, κοινωνικο-ψυχολογικοί και οργανωτικοί παράγοντες βασικής σημασίας⁽¹⁹⁾.

Παράλληλα προς τις ανθρώπινες σχέσεις θα πρέπει ή όλη διάρθρωση του εργοστασίου να διαμορφώνεται συνειδητά και με κατεύθυνση. Η εξάρτηση, της έπενεργείας έξωτερικών οργανωτικών όρων των υπό αυτούς τους όρους εργαζομένων ανθρώπων πρέπει να διαμορφωθή έτσι, ώστε να προκύψη από τις δύο αυτές πλευρές μια έσωτερική ένότητα, δηλ. μια ένότητα του όλου». Όπως τονίζει ο Fürstenberg, ή «εργοστασιακή κοινωνική δομή» συμπεριλαμβάνει όχι μόνον το σύνολον των μεμονωμένων εργαζομένων ατόμων ή ομάδων, αλλά και το σύνολον των έξωτερικών όρων. Κάτω από αυτό το πρίσμα κεραδίζουν σε βάρος και σημασία τα γενικά προβλήματα οργανώσεως και ιδιαίτερα ή διοργάνωση του προσωπικού. Προς εξασφάλιση μιάς οικονομικής και κοινωνικής ικανοποιήσεως είναι απαραίτητη ή οργάνωση του προσωπικού. Σε μία καλή διοργάνωση ή ειδικευση του εργαζομένου συνδέεται με τον διαμερισμό και την κατανομή ευθυνών μέσω ενός αποτελεσματικού συστήματος έπαφής των εργαζομένων μεταξύ των και άνταλλαγής των πληροφοριών. Δεν θα πρέπει επίσης να ξεχαστή ή έσωτερική ενεργητικότητα των ερ-

(18) Ός «Formal» χαρακτηρίζονται οί ομάδες των όποιων οί σχέσεις προς και μέσα στο εργοστάσιο είναι καθαρά τυπικές, χωρίς τίποτε το ιδιαίτερο να τις διακρίνη. Οί «Informal» ομάδες διακρίνονται από συνειδητές σχέσεις. Συμπάθεια, αντιπάθεια, μίσος, αντιζηλία, φιλία κ.λ.π. «χρωματίζουν» και κατευθύνουν τις σχέσεις.

(19) Lewin, Smith, Katz.

γαζομένων πρὸς ἐπιτυχία τῶν ἐπιδιωκόμενων σκοπῶν τοῦ συνόλου⁽²⁰⁾. Προϋπόθεση γιὰ τὴν καλὴ ἐπιτυχία τῆς διοργανώσεως τοῦ προσωπικοῦ εἶναι οἱ ἐσω-ἐργοστασιακὲς πληροφορίες, οἱ ὁποῖες κρατοῦν σὲ ἀδιάκοπη ἐπαφὴ διεύθυνση καὶ συνεργάτες.

Στὴν σύγχρονη μελέτη τῶν προβλημάτων τοῦ ἐργοστασίου τὴν πρώτη θέση κατέχει τὸ θέμα τῆς ἡγεσίας. Κατάλογοι τῶν ἱκανοτήτων καὶ ἀρετῶν τοῦ ἡγέτου στὸ ἐργοστάσιο, πὸν κατὰ καιροὺς προτάθηκαν, ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκεῖς καὶ μὴ ἀναποκρινόμενοι στὴν ἐργοστασιακὴ πραγματικότητα. Τελευταία ἀντιπροσωπεύεται ἡ γνώμη, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἱκανότητες πὸν «κάνουν» τὸν ἡγέτη, ἀλλὰ οἱ σχέσεις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν ομάδα καὶ ἡ καθόλου ἀτμόσφαιρα τοῦ ἐργοστασίου ἐμφανίζουν, συσταίνουσι καὶ παρουσιάζουσι τὸν ἡγέτη. Νομίζομε ὅτι ἡ ἀποψη τοῦ Lukasczyk⁽²¹⁾ πὸς, «οἱ σκοποὶ τῆς ομάδος καὶ ὁ σύνδεσμος τῶν μελῶν τῆς ομάδος μεταξύ τῶν εἶναι οἱ βάσεις τοῦ ἡγέτου», ἀναποκρίνεται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη στὴν σημερινὴ πραγματικότητα. Ἐνα συνδυασμὸ τῶν ἐπικρατουσῶν ἀντιλήψεων κάνει ὁ Muhleisen⁽²²⁾, ὅταν τονίξῃ, ὅτι οἱ παράγοντες σκοπὸς καὶ σύνδεσμος μελῶν τῆς ομάδος συντελοῦν στὴν ἀνάδειξη τοῦ ἡγέτου, ἀλλὰ ὁ ρόλος τοῦ ἡγέτη, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς προσωπικὲς ἱκανότητες τοῦ ἡγέτου, τὴν τοποθέτηση καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς ομάδος, τὴν διάρθρωση τῆς ομάδος καὶ τὴν ἐκάστοτε συγκεκριμένη κατάσταση. Ἐννοεῖται πὸς, γιὰ τὴν καλύτερευση τοῦ κλίματος ἐργασίας στὸ ἐργοστάσιο, εἶναι ἀπαραίτητη ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἡ μετεκπαίδευση τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν.

Ἰδιαιτέρα προβλήματα παρουσιάζουσι μέ-

σα στὴν ἐργοστασιακὴ κοινωνία οἱ ομάδες διαφόρων ἡλικιῶν⁽²³⁾. Ἐπίσης τὸ γυναικεῖο προσωπικὸ ἔχει τὰ δικὰ του προβλήματα καὶ θέματα πὸν εἶναι καὶ σοβαρὰ καὶ ἄξια κάθε μελέτης⁽²⁴⁾.

***

Ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἐξέλιξις τῆς «ψυχολογίας τοῦ ἐργοστασίου» δείχνει τὴν πολὺπλευρὴν προβληματικότητα τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας στὸ ἐργοστάσιο. Τὰ προβλήματα τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας εἶναι συνδεδεμένα μὲ οἰκονομικά, τεχνικά, ψυχοφυσικά, πνευματικά, ἠθικά, κοινωνικά καὶ πολιτιστικά προβλήματα. Ἡ πραγματικότητα τοῦ ἐργοστασίου ἐπιβάλλει τὴν στενὴν συνεργασία τῆς Ψυχολογίας, Κοινωνιολογίας, Παιδαγωγικῆς, Θεολογίας, Νομικῶν ἐπιστημῶν, Ἰατρικῆς, Φιλοσοφίας, Ἡθικῆς καὶ Γεωγραφίας, γιὰ τὴ λύση τῶν προβλημάτων τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ καὶ τὴν ἐξεύρεση μιᾶς ὁδοῦ πρὸς ὄφελος τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συνόλου. Ἐνας ὁποιοσδήποτε ὑπερτονισμὸς μιᾶς μόνον πλευρᾶς καὶ παραγκωνισμὸς ἢ ἀγνοία τῶν ἄλλων παραγόντων μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ τρομερὰ σφάλματα. Ἡ ἐποχὴ τῶν ἀκρῶν εἶναι ξεπερασμένη. Ἐνα νόημα ἔχει σήμερον μόνον ἡ μελέτη τοῦ ἀνθρώπου κάτω ἀπὸ τὸ πῦσμα τοῦ ἐνιαίου τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως.

Γ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ

(20) Ἡ εὐθύνη ἐπέκεινται τοῦ συνόλου καὶ ἡ συνεργασία πρὸς ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν τοῦ συνόλου ἀποτελεῖ τὴν ἔννοια τοῦ ὅρου «Teamwork», στὴν ἀγγλοαμερικανικὴ ἔρευνα. Ὁ ἴδιος ὅρος παρελήφθη καὶ ἀπὸ τὴν γερμανικὴ ἐπιστήμη.

(21) Lukasczyk, 1960.

(22) Muhleisen, 1960.

(23) Μὲ τὰ προβλήματα τῶν μαθητευομένων καὶ τῆς νεανικῆς ἡλικίας ἔχουν ἀσχοληθῆ ἰδιαιτέρα οἱ Bondy, Muchow, Scharmann κ.λ.π. Ἐντεταμένα μελετῶνται τελευταίως καὶ τὰ προβλήματα τῶν ὑπερηλικῶν ἐργατῶν.

(24) Πρὸς κατανόηση τῶν προβλημάτων τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν βλέπε ἰδιαιτέρα: Moers, M.: Frauenerwerbsarbeit und ihre wirkungen auf die Frau. Recklinghausen. Zahn—Harnack, Agnes von: Die arbeitende Frau. 1924. Zweig, F.: Wumen's Life and Labor. Lübeck, 12. 8. 67.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Β'.

Το φυτό, την ώρα της αναπτύξεώς του, δέν ξεπερνᾷ κανένα ὄριο καὶ δέν ὑπερνικᾷ καμμία ἀντίσταση. Τὸ πολὺ-πολύ, δείχνει σὰν νὰ συμβαίη κάτι παρόμοιο ὅταν «σκάζουν» οἱ πρῶτοι θλαστοὶ κατὰ τὴν ἀνοιξή. Στὴν ἀτομικότητα, ὅμως, τοῦ φυτοῦ, πού στερεῖται ἀπὸ συνείδηση, δέν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν τεθῆ «ὄρια», καὶ ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπάρχουν ὄρια, δέν εἶναι θέβαια δυνατὸν νὰ παραβιασθοῦν.

Τὸ φυτὸ εἶναι αἰχμάλωτο τοῦ περιβάλλοντος, καὶ ἡ ζωὴ του περνᾷ μέσα στὴν προσπάθειά του νὰ προσαρμοσθῆ σ' αὐτό, χωρὶς τὴ δυνατότητα ἀντιθέσεως ἢ ἀντιστάσεως. Μὲ τὴν ἔννοια αὐτή, ὁ φυτικός ὄργανισμὸς εἶναι ὁ κατώτερος, καὶ σὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ ἀρμονικώτερος ἀπὸ ὄλους.

Τὸ ζῶο ἔχει περιορισμούς, καὶ ὅσο περὶσσότερο ὁ ὄργανισμὸς του εἶναι ἀνεπτυγμένος, τόσο τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι φανερότερο. Εἶναι προικισμένο μὲ μιὰ ὠρισμένη ἐσωτερικὴ κατασκευή, καὶ εἶναι κλεισμένο στὸν ἑαυτὸ του, πρᾶγμα πού τὸ ἀντιπᾶσει πρὸς ὅποιοδήποτε ἄλλο—στὸν ἐξωτερικόν, τὸν ξένο γι' αὐτὸ κόσμον, πού ἐνδέχεται πάντοτε νὰ καταστῆ ἐχθρικός σ' αὐτό. Ἔτσι ἡ «ἐπεκτατικὴ» πρὸς τὰ ἔξω ροπή του, συναντᾷ μιὰ ἀντίσταση πού τοῦ εἶναι ἤδη αἰσθητὴ στὰ στοιχειωδέστερα ἔνστικτά του, ὅπως ἡ πείνα π.χ. καὶ ἡ δίψα. Τὰ ἔνστικτα αὐτὰ δέν θὰ ὑπῆρχαν, ἂν ὑφίστατο κάποιο ὄριο γιὰ τὴ ζωϊκὴ ὑπαρξή, στὴ σχετικὴ δυσαρμονία του πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Κάθε ἀρμονικὴ ἐνότης (ὑπαρξίς) συνδέεται μὲ ἕνα τρόπο κατασκευῆς πού ἐξασφαλίζει αὐτὴ τὴν ἀρμονία.

Ὁ τρόπος, λοιπόν, ὑπάρξεως τοῦ ζώου μᾶς κάνει νὰ ἐννοήσωμε ὅτι ὁ πόνος

στὶς διάφορες μορφές του δέν εἶναι μόνον μιὰ διαταραχὴ πού ἔρχεται ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ ἡ πηγὴ του θρῖσκεται κατὰ τρόπον ἐγγενῆ στὴ ζωὴ τὴν ἴδια.

Κάθε ἔνστικτο, καὶ κάθε ὄρεξη, κατευθύνονται πρὸς κάποιο πρᾶγμα πού δέν ὑπάρχει ἐμπρὸς μας, στὴ διάθεσή μας, πού δέν ἀποκτήθηκε ἀκόμα, ἀλλὰ θρῖσκεται πέρα ἀπὸ ὠρισμένο σύνορον, ἀπὸ κάποιο χωρισμό, ἢ κάποιο φραγμό. Ὅλα αὐτὰ θὰ πρέπη νὰ ὑπερπηθηθοῦν, καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι πού ἡ μ π ο ρ ε ἰ νὰ κάνει κακό. Ὁ Warden κατάρτισε μιὰ μέθοδο μὲ τὴν ὁποία καταμετρᾷ τὴ δύναμη τοῦ ἔνστικτοῦ μὲ τὴ διάρκεια καὶ τὴν ἔνταση ἑνὸς πόνου πού ἀρκεῖ ἀκριβῶς γιὰ ν' ἀποτρέψῃ ἕνα ζῶον ἀπὸ τὴν ὀρμή του, τὴν πορεία του πρὸς ἕνα σκοπὸ. Παντοῦ μέσα στὴ φύση, πρὸ πάντων ὁμως στὰ ἀνώτερα ζῶα, σχετικὰ μὲ τὰ σεξουαλικά των ἔνστικτα, παρατηροῦμε ὅτι ὁ πόνος γίνεται ἀποδεκτὸς σὰν ἀντίτιμο, τοῦ ἐπιθυμητοῦ ἀποκτήματος.

Πραγματικὰ, συναντοῦμε ἐδῶ μιὰ σχέση ὀλότελα διαφορετικὴ ἀνάμεσα στὸν πόνον καὶ στὴ ζωϊκὴ ὀρμή, ἀπ' αὐτὴ πού ὑπάρχει στὶς περιπτώσεις, ὅπου ὁ πόνος ἔχει τὴν αἰτία του σὲ μιὰ ἐνοχλητικὴ πληγὴ ἢ σὲ ἕνα ἰσχυρὸ ἐξωτερικὸ ἐρεθισμὸ. Κατὰ κάποιο τρόπο, ὁ πόνος γίνεται ἀποδεκτὸς σὰν τέτοιος, ὅταν ὑπερνικᾶται μιὰ ἀντίσταση κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ ἔνστικτοῦ, σὰν ἀντίτιμο κάποιου ἄλλου πρᾶγματος, γιὰ τὴν ἐπίτευξη δηλαδὴ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ἄν καταφεύγαμε σ' ἕναν ἀνθρωπομορφισμό ἀπαράδεκτον, θὰ ἦταν δυνατόν νὰ φαντασθοῦμε σὸ ζῶον μιὰ πάλῃ ἀνάμεσα στὰ κίνητρα πού κατευθύνουν τὴν πράξη, σὰν νὰ ἐστάθμιζε μέσα στὴ

φαντασία του τὸ κακὸν τοῦ προσδοκωμένου πόνου καὶ τὸ ἀγαθὸν τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ ἐνστίκτου πού θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἂν συναινοῦσε σ' αὐτό. Θὰ ἐξωμοίωνε τότε κανεὶς τὴ θέση τοῦ ζώου μὲ ἐκεῖνη ἑνὸς ἀνθρώπου πού εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀποδεχθῆ τὸν πόνο μιᾶς χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως σὰν ἀντίτιμο τῆς θεραπείας του. Στὴν πραγματικότητα, θέβαια, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ νοσητὴ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἢ ἔντασις μεταξὺ τοῦ πόνου καὶ τῶν τάσεων τοῦ ζώου.

Τὸ ζῶο, κατ' ἀρχήν, δὲν τοποθετεῖται ἀνάμεσα στὴν ἐνστικτώδη τάση του καὶ στὸ αἶσθημα τοῦ πόνου, σὰν ἕνα πλάσμα προικισμένο μὲ σκέψη καὶ μὲ θέληση. Ἄντὶ νὰ εἶναι ὁ πρωταγωνιστής, εἶναι ἡ σικηνὴ ἐπάνω στὴν ὁποία παίζεται τὸ δράμα. Δοκιμάζει, θέβαια, τὴν ὄρεξη (appetitus), ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζει ἡ τάσις του, καθὼς καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ πόνου, ὑπερπηδώντας τὸ ἐμπόδιο πού τὸ χωρίζει ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐπιθυμίας του, αὐτὰ ὅμως γίνονται μ' ἕνα τρόπο αὐτόματο, διότι εἶναι πράγματα συυφασμένα μὲ τὴ ζωὴ του καὶ ὄχι καρπὸς μιᾶς ἐλευθερίας πού ξεπερνᾷ τὰ γεγονότα τῆς φύσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῆς ζωῆς του. Ὅσο εἶναι φυσικὴ ἡ φυγὴ πού προκαλεῖται ἀπὸ τὸν πόνο, καὶ ἡ προσαρμογὴ σ' αὐτὸν μὲ τὴν ἀκίνησι, στὴν περίπτωσι ἑνὸς τραύματος, ἄλλο τόσο φυσικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀποδοχὴ τοῦ πόνου μέσα εἰς τὴν ὄρμη του γιὰ τὴν ἱκανοποίησι τῶν ἐνστίκτων.

***

Ἄν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία ἀντανεκλᾷ τὴν πραγματικὴ σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν πόνο καὶ τὴ διαφορετικὴ τάση, χωρὶς καὶ νὰ τὴν προσδιορίζη, ἤμποροῦμε νὰ προσπαθῶμε νὰ τὴν ἀνακαλύψωμε στὴν εἰκόνα πού μᾶς προσφέρει ἡ ἐνστικτώδης ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Θὰ ἰδοῦμε τότε, ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὁποιοδήποτε ὑποκειμενικὸ αἶσθημα ἐπιθυμίας ἢ πόνου, ὑπάρχει στὴν περιοχὴ τῶν φυσικῶν ἀνθρωπίνων τάσε-

ων κάποια ἀντικειμενικὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ ξεπέρασμα τῶν ὀρίων καὶ τὸν ἀτομικὸ ὄργανισμό. Ἐχομε ἐδῶ ὑπ' ὄψι μας τὴ σχέση πού ὑπάρχει μεταξύ τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ τοῦ θανάτου. Στὴν ἀναπαραγωγή, τόσο στὴ συνουσία ὅσο καὶ στὴ γέννησι τοῦ παιδιοῦ, βλέπομε τὴν ἀτομικὴ ὑπαρξὴ νὰ ἀπαρνιέται τὴν ἀνεξαρτησία της, νὰ θυσιάζεται ἀντικειμενικά, νὰ ἀποδιοργανώνεται, ἀκόμα καὶ νὰ ἀποθνήσκη. Ἡ θυσία αὐτὴ εἶναι τόσο ἐξώφθαλμη, ὥστε παρατηρώντας τὴ φύσι, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ δεχθοῦμε τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς θυσίας ὑποκειμενικῆς, μιᾶς παραδοχῆς τοῦ θανάτου μὲ σκοπὸ τὴ διατήρησι τοῦ εἶδους.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Δαρβίνου, γίνεται λόγος γιὰ τὸ ἐνστικτο τῆς διαιωνίσεως τοῦ εἶδους, τὸ ὁποῖο θεωρεῖται ἰσχυρότερο ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Πρέπει, ὅμως, νὰ ἀποκρούσωμε κατ' ἀρχὴν αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ, διότι ἡ φύσις δὲν γνωρίζει οὔτε ἐλευθερίαν, οὔτε «ἐξωτερίκευσι»—πού εἶναι θέσις καθαρὰ πνευματικῆ. Ἡ σχέση πού ὑπάρχει μεταξύ αὐτοθυσίας καὶ συντηρήσεως τοῦ εἶδους, δὲν εἶναι ψυχολογικὴ, ἀλλὰ ὄντολογικὴ. Μόνον ὅταν ἔχη κανεὶς ὑπ' ὄψι του τὴν πραγματικὴ αὐτὴ, ἤμπορεῖ νὰ πλησιάσῃ τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξύ πόνου καὶ ἀναπαραγωγῆς, καὶ νὰ ἐννοήσῃ τὸν πόνο τοῦ τοκετοῦ, στὰ ἀνώτερα ζῶα καὶ στὸν ἀνθρώπο. Στούς πόνους αὐτούς, ἐμφανίζεται ἐπίσης τὸ αἶσθημα τῆς «ἐξουδετερώσεως» τοῦ ἐγῶ—σὲ μυστικὸ, ὅμως, συνδυασμὸ μὲ τὸ αἶσθημα τῆς χαρᾶς. Στὴ γυναίκα, βλέπομε ὅτι οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ καὶ τῆς λοχείας, ὅσο ὀξεῖς καὶ ἂν εἶναι, σχετίζονται μὲ τὸ ἀντικειμενικὸ γεγονὸς τῆς γεννήσεως, καὶ γιὰ τὸ λόγο ἀκριβῶς αὐτὸ τούς βλέπει ἡ γυναίκα κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα αὐτῆς τῆς σχέσεως. Εἶναι, ἢ κατὰ γράμμα ἔκφρασις τῆς στενῆς πύλης, πού ὀδηγεῖ πρὸς τὴν λύτρωσι, στὸν εὐρύχωρο χῶρο τῆς καινούργιας ζωῆς. Σὰν τέτοιοι, γίνονται δεκτοὶ αὐτοὶ οἱ πόνοι, σὰν ἕνα εἶδος φράγματος πού στέ-

κει μέσ' στο ποτάμι τῆς ζωῆς, πρὶν νὰ κυλίση ἐλεύθερο, μέσ' στὴ γαλήνη τῆς φαρδειᾶς του κοίτης...

Σὲ ποιὸ νόημα ἀνταποκρίνεται ὁ πόνος τοῦ τοκετοῦ; Αὐτὸ τὸ νόημα ἔγκειται ἀποκλειστικὰ στὴ δυνατότητα ποὺ παρέχει ἡ ἄμεση καὶ συνειδητὴ συμμετοχὴ τῆς γυναίκας ποὺ ὑποφέρει στὴ γένεση μιᾶς καινούργιας ζωῆς, ἡ ὁποία ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν προηγουμένη, καθὼς ἐπίσης στὴ «λύση» καὶ τὴν πραγματικὴ θυσία τῆς παλιάς ζωῆς γιὰ χάρι τῆς καινούργιας.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πληροφορούμεθα, ὅτι ἡ σημασία τοῦ πόνου στὴν προσωπικὴ ζωὴ δὲν ἔγκειται μόνον στὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἓνα μέσο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ θάρρους καὶ τῆς ψυχικῆς γαλήνης καὶ μιᾶς προσωπικῆς στάσης μεγάλης ἀξίας, ὥστε νὰ γίνεται ἀφετηρία γιὰ ψυχολογικὴ πρόοδο, ἀλλὰ στὸ ὅτι, τότε μόνον πραγματοποιεῖ τὸ ὀλοκληρωτικὸ τῆς νόημα ὅταν διὰ τοῦ πόνου τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο συμμετέχει συνειδητὰ στὴν πραγματικότητα ἑνὸς δραματικοῦ γεγονότος, στὴ λύση μιᾶς ἐντάσεως καὶ στὴ διάχυση τῆς ζωῆς σὲ καινούργια πλαίσια.

Ὁ σπαρακτικὸς πόνος ποὺ δοκιμάζει κατὰ τὸν τοκετὸ ἡ γυναίκα, δὲν τὴν κάνει νὰ σκέπτεται ἀπλῶς τὴ συμμετοχὴ τῆς στὸ μεγάλο δρᾶμα τῆς ζωῆς· τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ζωντανῆς ἐμπειρίας ἐκφράζει τὸν ὀντολογικὸ σύνδεσμο τῶν γενεῶν ποὺ ἐνώνονται μεταξὺ τους μὲ τὸν δεσμὸ τοῦ αἵματος, ἓνα δεσμὸ ποὺ θὰ πρέπει νὰ διακοπῆ γιὰ νὰ ἐξασφαλίση στὸν καθένα ἀπὸ τὰ μέλη τῶν γενεῶν αὐτῶν τὴν προσωπικὴ του ὑπαρξη. Ὑπάρχουν ἀραγε πολλὲς γυναῖκες ποὺ νὰ μὴν ἀναγνωρίζουν, ὅτι οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ ὑπῆρξαν γι' αὐτὲς μιᾶ θετικὴ ἀξία, καὶ ὅτι ἔζησαν σ' αὐτόν, μὲ πλήρη συνείδηση, τὴν ἀφοσίωση καὶ τὴν ὀδύνη τῆς μητέρας γιὰ ἀγάπη τοῦ παιδιοῦ τους;

Ἡ ὀργανικὴ διάχυσις ἐπιφέρει πάντοτε τὸ σπάσιμο τῶν συνόρων τῶν ὑπαρχουσῶν καταστάσεων. «Ἡ ἴδια μυστηριώ-

δης τάσις τοῦ ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ», λέγει ὁ Scheler, «γιὰ νὰ ξεπεράση τὸν ἑαυτὸ του σὲ μιὰ ζωὴ ὀλοένα πλατύτερη, ποὺ ἐκδηλώνεται ταυτόχρονα στὴ δημιουργία τῶν ὀμάδων καὶ στὴν ἀναπαραγωγή, εἶναι ἡ πρώτη αἰτία καὶ προϋπόθεσις τοῦ πόνου».

***

Ἡ ζωικὴ ἐμπειρία τοῦ πόνου ἀποτελεῖ τὴν ἐκδήλωση τοῦ ὀντολογικοῦ στοιχείου στὴν ἀτομικὴ ὑπόστασις. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται μ' ἓνα τρόπο ἐκδηλο στὴ συμμετοχὴ τοῦ θεατοῦ σ' ἓνα συγκλονιστικὸ θεατρικὸ (ἢ κινηματογραφικὸ) ἔργο. Ὁ θεατὴς π.χ. παρακολουθεῖ τὴν πλοκὴ τοῦ ἔργου μὲ διαρκῶς αὐξάνουσα ἔνταση. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι τὸ θέαμα καλλιεργεῖ αὐτὴ τὴν ψυχικὴ ἔνταση, στὸ δρᾶμα, ἰδιαίτερα, ὡς τὸ ἀπόγειο τῆς «λύσεως» ποὺ παριστάνει τὸ «σπάσιμο» τῆς ὑπαρχούσης τάξεως πραγμάτων καὶ τὴ γέννηση μιᾶς καινούργιας ὑφῆς στὴ ζωὴ μέσα σ' ἓνα καινούργιο χωρὸ ἀπὸ δυνατότητες. Παρατηροῦμε τότε, ὅτι ὅταν ἡ ψυχικὴ ἔνταση φθάνει στὸ ἀπόγειό της—ὅταν τὸ ὄριο πλησιάζει νὰ σπάση—ὁ θεατὴς προκαλεῖ πόνους στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του: μπηγεί τὰ νύχια στὶς παλάμες του, δαγκάνει τὰ χεῖλη κ.λ.π.

Δὲν πρέπει, λοιπόν, ὁ λόγος τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς νὰ εἶναι ὅτι, ὁ πόνος, καὶ ἀκριβῶς τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ πόνου, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ δρᾶμα ποὺ παίζεται, καὶ ὅτι ὁ θεατὴς ζῆ ὁ ἴδιος τὸ ἐμπόδιο ποὺ φράζει τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ τῆς ζωῆς πρὶν νὰ μπορέση ἀκόμα νὰ κυλήσῃ στὴν πλατεία του κοίτης; Μήπως ὁ θεατὴς δὲν ζητεῖ αὐτὸ τὸν πόνο—τὴν ὦρα ποὺ παρακολουθεῖ τὴ δραματικὴ παράστασις—ἀκριβῶς διότι ἐπιθυμεῖ νὰ λάβῃ μέρος στὴν πλοκὴ καὶ στὴ λύση μιᾶς καταστάσεως σκοτεινῆς, καὶ νὰ λυτρωθῆ ἀπὸ τὴν ψυχικὴ ἔνταση ποὺ γεννοῦν τὰ διάφορα δεσμὰ ποὺ καταπιέζουν τὸν ἄνθρωπο;

Θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς, ὅτι τὸ τοῖμπημα ποὺ κάνει ὁ θεατὴς στὸν ἑαυτὸ του (ἢ καὶ στὸν διπλανό του), τὴν

ώρα της άκμης της δραματικής έντάσεως, έξηγεΐται απλουστατα από την άγωνία που δοκιμάζει, ένω ό πόνος παΐζει έδω τό ρόλο ένός έρεθισμού για νά στρέψη άλλου την προσοχή. Εΐναι άλήθεια, ότι, σε πολλές άγωνιώδεις καταστάσεις, παρατηρούνται οΐ ίδιες παρορμήσεις για πρόκληση πόνου στόν έαυτό του από τό ίδιο τό άτομο, όπως γίνεται άκριβώς και στην περίπτωση του δράματος, ή πραγματικότης όμως εΐναι ότι δέν εΐναι ή δραματική κατάσταση που έπαυξάνει την άγωνία, αλλά ή άγωνία εΐναι εκείνη που προκαλεί τη δραματική κατάσταση. Η άγωνία γεννιέται από την προσέγγιση ένός κινδύνου, από την άναμονή μιās καταστροφής που εΐναι έτοιμη νά ξεσπάση. Η κατάσταση, κορεσμένη από έκρηκτική δύναμη, καταστρέφει την παλαιά τάξη πραγμάτων και δημιουργεί μιā καινούργια.

Ό άνθρωπος μπορεί νά θρεθθί παγιδευμένος στην κατάσταση αυτή μ' ένα τρόπο πολύ δυσάρεστο, θά άπαλλαγί έν τούτοις από την άγωνία του, θά λυτρωθί από την καταθλιπτική άβεβαιότητα, και ή ζωή θά κυλήση σ' ένα καινούργιο πεδίο δράσεως.

“Αν τώρα πάλι έξετάσωμε τη σχέση του πόνου και της ένστικτώδους τάσεως, και παρατηρήσωμε προσεκτικά τίς σχέσεις που έκδηλώνονται στό ύποκειμενικό αίσθημα, θλέπομε ότι ή άνικανοποίητη τάσις γίνεται αίσθητή σάν ένα είδος άναμονής, σάν μιā μελλοντική άπολύτρωσις της έπιθυμίας από ένα καταθλιπτικό έμπόδιο. “Αν ή έπιθυμία εΐναι πολύ έντονη, όπως στην περίπτωση της μεγάλης δίψας, ή αντίθεση άνάμεσα στη δίψα και στην πράξη της κατασθέσεως της μοιάζει με τό φράξιμο του ποταμού της ζωής μπρός σ' ένα στενό που πρέπει νά ξεπεράση, και τό κύλισμα πρós ένα πλατύ διάστημα, όπου θρίσκει την ανάπαυσή του. Κατά γενικόν κανόνα, στην μεταβατική περίοδο, μεταξύ συμπίεσεως και άπολυτρώσεως, ή άπολύτρωσις εΐναι λιγώτερο έντυπωσιακή, και γίνεται σε μιā στιγμή και σε μιā κατάσταση που έ-

ξαρτώνται άπόλυτα από τίς περιστάσεις, στις όποιες μόνο έμμεσα ήμπορεί νά συντελέση ό άνθρωπος.

Μόνο στην περίπτωση της σεξουαλικής έπιθυμίας, εΐναι διαφορετική ή κατάσταση, με την έννοια ότι ό όργασμός άποτελεί ολοκληρωτική λειτουργία της προσωπικής στάσεως και συμπεριφοράς. Η άπολύτρωσις της όρμης μέσα στόν σεξουαλικό όργασμό έπιτυγχάνεται από την ένεργό συμμετοχή του ατόμου στη σεξουαλική πράξη. Εΐναι γνωστό ότι ό πόνος, τότε έπιζητείται και γίνεται άποδεκτός, τόσο στό ζωϊκό θασίλειο όσο και στόν άνθρωπο.

Εΐναι εύκολο νά έννοήση κανείς, ότι, σε μιā σειρά από ζωϊκές καταστάσεις όπου ή άτομική ζωή τείνει όρμητικά νά ξεπεράση τά όριά της, ό πόνος παριστάνει τή συμμετοχή του ατόμου στην «προέκταση» που πραγματοποιείται μέσα του, με την έννοια ότι «άφανίζει» τόν έαυτό του για νά τόν ξαναθρή σε μιā μορφή καινούργια. Ό πόνος, λοιπόν, εΐναι τό σημάδι μιās άπολυτρώσεως, που έχει σκοπό την άπόκτηση ένός πολύτιμου αγαθοϋ που ή άπόλαυσή του εΐναι άνώτερη από τό μαρτύριο που έπιβάλλει ό ίδιος.

★ ★ ★

Τό συμπέρασμα, λοιπόν, εΐναι ότι, έκτός από την ψυχολογική, ύπάρχει έπίσης και όντολογική σημασία του πόνου. Η σημασία αυτή έκδηλώνεται έπίσης στη ζωϊκή έμπειρία, αλλά μόνο όταν ή έμπειρία αυτή έχει περιεχόμενο μιā πραγματικά άντικειμενική πράξη. Μόνο στόν άνθρωπο, χάρις στην έλευθερία της λογικής του φύσεως, ή όποία λυτρώνει τή συναισθηματική του ζωή από τά σκοτάδια τών έπιθυμιών και τόν οδηγεί πρós τό φώς της «λογικής της καρδιάς», για την όποία μιλεί ό Πασκάλ, έχει δοθί, νά διαπιστώνη, μέσα στην έξουθενωτική ένέργεια του πόνου, τή μεγάλη και θασική σπουδαιότητα που έχει για τό ανθρώπινο γένος ό πόνος, ή άμαρτία, και ό θάνατος.

Μόνο στον άνθρωπο, αποκαλύπτει ο πόνος την αληθινή και βαθύτερη σημασία του, που ξεπερνά κατά πολύ την έννοια του «σήματος», της τιμωρίας, της προειδοποίησεως μιᾶς δοκιμασίας ή ευκαιρίας για επίδειξη θάρρους ή υπομονής. Μόνο στο μέτρο που συμμετέχει πραγματικά ο άνθρωπος σε μιὰ ζωή πλατύτερη, ή όποια κατακτά την αλήθεια της και τόν προορισμό της, παραμερίζοντας κάθε εμπόδιο, όταν φθάνη σ' ένα επίπεδο ελευθερίας ανώτερης, ήμπορεί ο «βιούμενος» πόνος του νά πάρη τό νόημα μιᾶς προσφορᾶς προσωπικής και αληθινής.

Μόνο στην άλληλεγγύη μιᾶς κοινότητος ζωῆς, ο προσωπικός πόνος ἔχει τή σημασία ἐνός δεσμοῦ και μιᾶς κλήσεως που ἀποστολή της εἶναι νά καθοδηγή τήν κοινότητα—διά τῆς «στενῆς πύλης»—πρός μιὰ ζωή καινούργια. Ἡ ἀπολύτρωση αὐτή, ἀπαιτεῖ τή θυσία τοῦ προσωπικοῦ ἀγαθοῦ, τήν παραδοχή τοῦ πόνου, τήν εἰρήνη και τή δυνατότητα νά ἀντίσῃ ὁ ἄνθρωπος σέ μιὰ μορφή καινούργια.

Μέ αὐτό τόν τρόπο, ἡ ζωῆ διασπᾶ τὰ ὄρια της, στο ἐσωτερικό τοῦ προσώπου, και κυλάει πρὸς μιὰ κοίτη πλατύτερη.

Τό πιό ἀπλό παράδειγμα, που εἶναι για ὅλους εὐνόητο, που ζωγραφίζει τή ρητῆ αὐτή σχέση ἀνάμεσα στον πόνο και τήν ἀνθρώπινη ζωή, μᾶς τό παρέχει ἡ συμμετοχή τοῦ ἀνθρώπου στην κοινότητα στην ὅποια ἀνήκει ἀπό τή γέννησή του και τήν ἔθνική του παράδοση, όταν ἡ πατρίδα του, σέ μιὰ ἀπό τίς σκοτεινότερες περιόδους τῆς ἱστορίας που εἶναι ἡ περίοδος τοῦ πολέμου, περιμένη μέ ἀγωνία τήν ὥρα που θά μπῆ σέ μιὰ καινούργια ἐποχή τῆς ὑπάρξεώς της. Ὁ ἀτομικός πόνος—ὅπως και κάθε ἄλλη μορφή ταλαιπωρίας—προσλαμβάνει τότε ἀναντίρρητα τή σημασία που περιγράψαμε προηγουμένως, ἡ ὅποια θεμελιώνεται ὄχι ἐπάνω στη συνείδηση, ἀλλά ἐπάνω στην (ἔθνική) ἀλληλεγγύη. Για τό λόγο αὐτό, ὀλίγο ἐνδιαφέρει ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο δοκιμάζεται ὁ πόνος και ἡ ταλαιπωρία τοῦ πολέμου, μέ τρόπο θαρ-

ραλέο ἢ μέ δειλία, μέ ἡρεμία ἢ ἐξέγερση. Τό μόνο πράγμα που ἔχει σημασία, εἶναι ὁ πόνος αὐτός νά ὑπάρξη πραγματικά. Τό γεγονός ὅτι πολέμῳ, ὅτι πληγώνεται, ὅτι πεθαίνει για τήν πατρίδα του, προσδίδει στον πόνο τοῦ ἀνθρώπου ἕνα νόημα ἀνεξάρτητο ἀπό τόν ἀτομικό χαρακτήρα του, τήν ἰδιοσυγκρασία του ἢ τήν ψυχική του κατάσταση, ἀκριβῶς ὅπως ἡ ἀξία που ἔχει ἡ ἐκπλήρωσις ἐνός καθήκοντος δέν προσδιορίζεται ἀπό τὰ χαρίσματα που ἔχει ὁ ἄνθρωπος.

Μερικοί ἄνθρωποι ήμποροῦν νά ὑπομένουν τόν πόνο μέ ἡρεμία και θάρρος, ὅπως ἐκεῖνος που μᾶς περιγράφει ὁ Duhamel στον «Στρατιώτη Auger», τόν «ταπεινό καλαθοπλέκτη τῆς Charente, που δέν δείχνει νά εἶναι δυστυχῆς διότι ὑποφέρει». Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὑποφέρει μ' ἕνα τρόπο «ἔξυπνο, φωτισμένο, σχεδόν μεθοδικό». Πόσο διαφορετικός εἶναι ὁ Grégoire, που δέν μπορεῖ νά ὑποφέρει τόν παραμικρό πόνο: «Ὁ Grégoire δέν ξέρει νά ὑποφέρει, ὅπως δέν ξέρει κανείς νά μιλήσῃ μιὰ ἀγνωστη ξένη γλῶσσα». Εἶναι εὐκολώτερο νά μάθῃ κανείς τήν κινεζική γλῶσσα, παρά τό «ἐπάγγελμα» τοῦ νά ὑποφέρει. Ὑπάρχει μιὰ μεγάλη διαφορά μεταξύ τοῦ θαρραλέου Auger και τοῦ λιγόνψυχου Grégoire. «Εἶναι μιὰ ἀνάγκη για ἰσότητα πολύ ἀπλοϊκή, λέγει ὁ Duhamel, που μᾶς κάνει νά δογματίζουμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μπροστά στον πόνο. Ἀπό μιὰ ἀποψη, ἐν τούτοις, ὁ Auger και ὁ Grégoire εἶναι ἴσοι, διότι και οἱ δυὸ ὑπέφεραν για τήν πατρίδα. Ὁ Auger, θέβαια, δείχτηκε θαρραλέος, και πήρε τό πολεμικό μετάλλιο. Ὅμως, όταν ὁ Duhamel ρωτᾶ τό Grégoire πῶς τραυματίστηκε, ἡ λακωνική του ἀπάντηση εἶναι: «Νά, ἐκεῖ κάτω στον κάμπο, μαζί μέ τούς ἄλλους...».

—Μαζί μέ τούς ἄλλους, αὐτό εἶναι που ἔχει σημασία. Δέν εἶναι ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει τόν πόνο, που τοῦ προσδίδει τό νόημά του, ἀλλά τό γεγονός ὅτι ἀνήκει σέ μιὰ ἀνθρώπινη κοινότητα. Ἐνας τέ-

τοιος πόνος μαρτυρεί για την ύπαρξη μιᾶς κοινῆς μοίρας, κοινῶν τραυμάτων, για τὸ ὅτι ἕνας μόνος ὑπέφερε για πολλοὺς ἄλλους, για κάποιον ἀγαθὸ ἀνώτερο. Εἶναι ἡ πνευματικὴ στάσις τοῦ πληγωμένου, ὁ πόνος τοῦ ὁποίου σφραγίζει τὴν ἀλληλεγγύη του μετὰ τὴν ἀνθρώπινη κοινότητα, πού προσδίδει στὸν πόνο τὸ ὀλοκληρωτικὸ του νόημα, μετὰ τὴν στάση του ἢ ὁποία κρίνει ἂν ὁ δεσμός του αὐτὸς προέρχεται, ὅπως στὸ ζωικὸ βασίλειο, ἀπὸ ἀπλή ἀναγκαιότητα, ἢ ἂν θεμελιώνεται ἐπάνω στὴ συναίνεση, ἢ τοῦλάχιστον, στὴ συμφωνία παραδοχῆς τοῦ ἀναπόφευκτου.

Στὸ ζῶο, ἡ μητέρα θυσιάζεται καὶ ὑπομένει τὸν πόνο ἀπὸ ἀγάπη γιατὰ τὰ παιδιὰ της, ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ κοπαδιοῦ ρίχνεται στὸν ἀγῶνα γιατὰ τὸ καλὸ τοῦ ποιμνίου. Ὅλα αὐτὰ ὅμως γίνονται χωρὶς τὴν παρεμβολὴ τῆς ἐλευθερίας, χωρὶς μιὰ ὠρισμένη προαίρεση, χωρὶς τὴν εἰδικὴ ἐκείνη ἀφοσίωση πού εἶναι ἡ δίχως πὸ θ ο ἄ γ ἄ π η—τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς τῆς ὁποιασδήποτε ἐπιθυμίας, τῆς ὁποιασδήποτε ἐνστικτώδους παρορμήσεως. Εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ στὸ ζῶο μιὰ σύγκρουσις αἰσθημάτων καὶ ἄλλων δυνάμεων, ἀλλὰ τὸ ζῶο πού πάσχει ἀγνοεῖ ὅτι ὑποφέρει. Φωνάζει ἀπὸ τὸν πόνο, ἀλλὰ δὲν διαμαρτύρεται, ἢ ὑποφέρει σιωπηλά, ἀλλὰ χωρὶς πνεῦμα θυσίας. Ὁ ἄνθρωπος, ἀντίθετα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ δοκιμάσῃ πόνο γιατὸ ὁποιαδήποτε αἰτία, χωρὶς νὰ ὀδηγηθῆ, ἀπὸ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν πόνο, στὴ λήψι «θέσεως», στὴ συγκεκριμένη αὐτὴ περίπτωσι. Ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ δοκιμάσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν καταναγκασμὸ πού πηγάζει ἀπὸ μιὰ κοινὴ μοῖρα, μετὰ τρόπο πού νὰ ὑπομένῃ σάν ἀναπόφευκτο, μετὰ τὴν παθητικότητά ἐνός ζώου, τὸν πόνο πού τοῦ ἀνήκει σάν μερίδιό τῆς συμμετοχῆς του στὴν κοινότητα. Αὐτὸς πού πολεμᾷ γιατὴν πατρίδα του, ἀκόμα καὶ ὁ Γιέρογιε «πού δὲν ξέρει νὰ ὑποφέρῃ», εἶναι ὡς ἕνα θαθμὸ ἀναγκασμένος νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀνάγκη ὅμως αὐτὴ τὴν δέχεται σάν πρόσκληση, καὶ ἀνταποκρίνεται ἐπειδὴ τὴν κατανοεῖ.

Ἐπὶ τὴν ἀσφαλῶς, μέσα στὴν πανανθρώπινη κοινότητα, μάρτυρες πού ὀδηγήθηκαν στὸ μαρτύριο «ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγῆν», ὅπως εἶναι ἡ περίπτωσις πού θυσιάστηκαν ἐν ἀγνοίᾳ τους, τὰ νήπια π.χ. πού ἐσφάγησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἡρώδη, πού ὑποτίθεται ὅτι συνετέλεσαν ἀσυναίσθητα μετὰ τὸ μαρτύριο καὶ τὸν θάνατό τους στὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Ὅσο, ὅμως, ἀναπτύσσεται ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου, τόσο περισσότερο ἡ συμμετοχὴ στὴν πνευματικὴ ἀνθρώπινη κοινότητα ἀποκτᾷ αἰσθημα καὶ συνειδηση. Ὑποφέρει, σύμφωνα μετὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, εἴτε ὑποτασσόμενος, ὅπως ἕνα παιδί, εἴτε γεμᾶτος θυμὸ, σάν ἕνας ἐπαναστάτης ὑποφέρει, ὅμως, διότι μέσα σ' ἕνα πνεῦμα ὑπακοῆς εἶπε κάποτε «ναί», ὅταν χρειάστηκε νὰ λάβῃ θέσι «μαζὶ μετὰ τοὺς ἄλλους». Ἡ αὐθόρμητη ἀνθρώπινη ἀντίδραση εἶναι ποικίλη καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ χαρακτήρα, τὴν ἰδιοσυγκρασία, ἀκόμα καὶ ἀπὸ παράγοντες τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ ὅπως π.χ. ὁ κόπος καὶ ἡ ἀσθένεια ἢ «προσωπικὴ» ὅμως ἀπάντησι καθορίζεται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν συμμετοχὴ τοῦ ὑποκειμένου στὴν ἀθλιότητα τῆς ὑπάρξεως πού εἶναι κοινὴ γιατὸ ἄλλους τοὺς ἀνθρώπους («μαζὶ μετὰ τοὺς ἄλλους») καὶ πού ἡ ὑπαρξίς της τοῦ ἀποκαλύπτεται μετὰ ἀφορμὴ τὸν πόνο.

Ἔτσι, τὸ νόημα τοῦ πόνου ὀλοκληρώνεται στὸ γεγονός ὅτι, δι' αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος ξαναβρίσκει τὸν ἑαυτὸ του μέσα στὴν ἴδια του τὴν κατάρρευσι, στὸ γεγονός ὅτι ὁ πόνος τὸν κάνει νὰ συμμετάσχῃ στὴν κοινὴ ἀθλιότητα, στὴν δυστυχία τῆς ἀνθρώπινης ομάδος τῆς ὁποίας ἡ μοῖρα εἶναι καὶ δική του μοῖρα, καὶ ἡ ὁποία ἀποβλέπει μαζὶ του στὴν ἀπολύτρωσι. Στὴν κατάστασι τοῦ καθαρῶ αἰσθήματος, τοῦ ἐπὶ μέρους φαινομένου, ὁ πόνος στερεῖται ἀπὸ κάθε νόημα, διότι, καὶ ὅταν ἀκόμα τὸν ὑπομένῃ ὁ ἄνθρωπος μετὰ θάρρος ἢ καὶ μετὰ ἡρεμία, εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἦ τ τ α πού ὑπομένει κανεὶς παθητικὰ, καὶ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ἐκδηλὴ ἀπόδειξι γιατὴν ἀντίθεσι πού

υπάρχει μεταξύ του προσωπικού όντος και του οργανικού πλάσματος.

‘Ο πόνος είναι ένα μυστήριο. ‘Ενα μυστήριο για τόν νου άπροσμέτρητο, για τη θέληση άνίκητο, που είναι αδύνατο να ισοσταθμίση ή μεγαλύτερη χαρά. ‘Ο άνθρωπος από τόν πόνο συντρίβεται, σπαράσσεται και ταπεινώνεται στη θαυότερη, τήν πιό ένδόμυχη περιοχή τής φυσικής του ύπαρξεως. Μόνο εκείνος που έγνωρισε τόν πόνο προσωπικά ό ίδιος, ή τόν παρακολούθησε έπάνω στο κρεβάτι ένός άρρώστου, γνωρίζει πόσο είναι φοβερός. «Ένω είναι κάτι τó άνώφελο», λέγει ό Leriche, που έπί τριάντά χρόνια είδε ανθρώπους να υποφέρουν από τούς τρομερότερους πόνους, «φτωχαίνει τόν άνθρωπο». Μέσα σε λίγο χρόνο, μεταβάλλει τó φωτεινότερο πνεύμα σ’ ένα πλάσμα φοβισμένο και υποχονδριακό, κλεισμένο στον έαυτό του, συγκεντρωμένο έπάνω στο κακό που τόν βασανίζει, έγωϊστικά αδιάφορο για όλα και για όλους, που κατέχεται συνεχώς από τó φόβο τής έπιστροφής του. Ξέρω πολύ καλά, ότι είναι δυνατόν να τόν αντιμετώπιση κανείς με σθένος, και ότι μερικές ψυχές ήρωϊκές κατορθώνουν να επιβάλλωνται στον έαυτό τους και να κρύβουν τó μαρτύριό τους. Δέν παραγνωρίζω αυτό που ήμπορεί να επιτύχη ένα ύψηλό θρησκευτικό ιδεώδες ή μιá φιλοσοφία υπερήφανης αξιοπρέπειας, αλλά πρόκειται για έξαιρετικές περιπτώσεις σε στιγμές ήρωϊσμού. Δέν έχουν όλοι οί άνθρωποι μιá ψυχή φλογερή και πύρινη μέσ’ στην ανθρώπινη πραγματικότητα τής ζωής, άκόμα και για τούς μεγάλους μυστικούς ή πάλη έναντίον του πόνου είναι ένα είδος «φθοράς».

Και με τήν πείρα και τή σοφία ένός ανθρώπου τοποθετημένου μέσ’ στην καρδιά τής ανθρώπινης ζωής, που είναι γεμάτος συμπάθεια και προικισμένος με τó υγιέστερο αίσθημα τής πραγματικότητας, συνεχίζει: «Νομίζω ότι δέν πρέπει να συγχέωμε δυό διαφορετικά πράγματα, τήν περιοχή τής άρρώστειας και τόν χώρο τής θρησκευτικής αντίληψεως».

Πρέπει, πράγματι, να διαχωρίσωμε τίς δυό αυτές περιοχές, τήν άποψη κατά τήν όποια άντιδρά ψυχικά ή ανθρώπινη φύσις προς τήν άσθένεια, και τήν πλευρά τής άσθένειας σαν άθλιότητος τής όλης ύπαρξεως, στην όποια άπαντá ό άνθρωπος με τήν ιδιότητά του ως προσώπου.

‘Ημπορεί ό άνθρωπος να άρνηθ ή αυτή τήν άθλιότητα και να θεωρήση τόν πόνο σαν ένα αίσθημα διαταραχής που πρέπει να υπομείνη με θάρρος ή με ήρεμία, ή να άναγνωρίση τήν ύπαρξη αυτής τής άθλιότητος και να τήν άποδεχθ ή, γνωρίζοντας ότι είναι τó σημάδι ένός στενού δεσμού με τó είναι τών πραγμάτων, με τó νόημα τής ζωής. ‘Η άθλιότης, όμως, τής ύπαρξεως μόνο σε σχέση με τή δυνατότητα μιás τελειότερης και ευτυχέστερης καταστάσεως ήμπορεί να νοηθ ή, όπως λέγει ό Gebattel.

Οί διάφορες «τεχνικές» τής ψυχής, καρτερία ή ήδονιστική φυγή, άπάμβλυνση που φθάνει ως τήν άπάθεια, φανταστική άρνηση κ.λ.π., δέν ήμπορουν να κάνουν προσιτή τήν ουσία του πόνου ή να έκφράσουν τó πραγματικό του νόημα. ‘Ημπορουν, βέβαια, να ένισχύσουν τήν ήρεμία και τó θάρρος, που είναι άσφαλώς προτερήματα του χαρακτήρος, όλα όμως τά είδη αυτά τής φυσικής συμπεριφοράς και αί θεωρήσεις που άπευθύνονται στη διάνοια, ήμπορουν, τó πολύ, να προετοιμάσουν τόν δρόμο που θά πρέπει, σε τελευταία άνάλυση, να άνοίξη τó ίδιο τó πρόσωπο για να πραγματοποιήση τó νόημα του πόνου σαν πόνου άτομικού, και τελικά σαν πόνου τής συνόλου ύπαρξεως.

‘Ο δρόμος αυτός, που δέν είναι άρκετό άπλώς να τόν σκεπτάωμαστε, αλλά πρέπει και να τόν άκολουθήσωμε, που δέν είναι δυνατόν να συντομευθ ή ή να υπερκερασθ ή—άκόμα και με τίς διάφορες «τεχνικές», που ήμπορουν άπλώς να καταπραΰνουν τήν πίκρα και τήν δξύτητα του πόνου—είναι ό δρόμος του «ίερου μαρτυρίου», τής άνακουφίσεως του πόνου μέσα στον πόνο τόν ίδιο. Είναι ό «δρόμος του Σταυρού».

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΤΕ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΕΞΙΑΣ

Είς τὸ προηγούμενον γράμμα μᾶς ἀπησχόλησε τὸ θέμα τῶν ὄρων καὶ τῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μειονεκτικότητος στὴν παιδικὴ καὶ τὴ νεανικὴ ἡλικία.

Ἄς δοῦμε τώρα πῶς τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς θεραπευτικῆς ἀντιμετώπισεως τῆς τόσο γνωστῆς αὐτῆς καταστάσεως.

ΤΡΕΙΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ἐδῶ εἶναι καιρὸς νὰ ποῦμε ὅτι εἰς τὴν παιδικὴν καὶ εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, ὅπως ὅλοι οἱ ψυχολόγοι αὐτῆς τῆς ἡλικίας συμφωνοῦν, ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τρία βασικά πράγματα. Πρέπει νὰ σκεφθοῦμε μὲ τί τρόπο θὰ καλύψωμε αὐτὰς τρεῖς βασικὰς ἀνάγκες.

Πρῶτα-πρῶτα ἡ ἡλικία αὐτὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ αἰσθηματισμοῦ. Κοιτάξτε τὰ παιδάκια τὰ ὁποῖα χάνουν αὐτὸ τὸ αἰσθηματισμὸν, βλέπετε ὅτι δυσκολεύονται εἰς τὴν ἀνάπτυξίν τους. Οἱ παιδίατροι ξεύρουν, πῶς τὰ παιδάκια πού εἶναι κοντὰ σὲ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, ἢ ὅπου ἀναπληροῦνται τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, ἀπὸ μητρικὰς φροντίδας κατὰ τὸ δυνατόν, γίνονται γρηγορώτερα καλά. Ἐπιτυχῶς αὐτὰ τὰ μητρικὰ αἰσθήματα.

Δεύτερον εἶναι τὸ αἰσθηματισμὸς τῆς ἀσφαλείας. Ποιὸ παιδάκι μπορεῖ νὰ αισθάνεται ὅτι προχωρεῖ ἱκανοποιητικὰ χωρὶς τὸ αἰσθηματισμὸς τῆς ἀσφαλείας, τὸ ὁποῖον δίνει τὸ περιβάλλον;

Καὶ τρίτον ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάτι ὀλιγώτερον σπουδαῖον, πού τὸ ξέρετε καὶ τὸ βλέπετε καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν σας πιά, κάθε μέρα. Ἐχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸ αἰσθηματισμὸς τῆς δημιουργικότητος. Τὸ παιδάκι αὐ-

τὸ σὰν ἕνας ἄνθρωπος, εἶναι φτιασμένος κατὰ τὴν δημιουργίαν, κατὰ τὴν ἰκάνη. Βλέπετε τὸ μικρὸ παιδάκι, ὁποῖον θρίαμβον αισθάνεται, ὅταν ἱκανοθῶσῃ κατὰ αὐτὸ κατὰ τὴν ἰκάνη, τὸ μικρὸ τὸ ὁποῖον σὰς ἔφερε ἕνα στοιχειῶδες ἐπιπλάκι, ἕνα καρεκλάκι, ἕνα πάγκο, τὸν ὁποῖον μὲ τὰ χεράκια του ἐβοήθησε κατὰ αὐτὸς εἰς τὸ νὰ γίνῃ, εἴτε τὸ ἔκανε μόνος του. Ποῖος θρίαμβος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶναι αὐτὸ τὸ κατασκευασμα! Ἔτσι τὸ αἰσθηματισμὸς τῆς δημιουργικότητος εἶναι τὸ τρίτον, ὀλιγώτερον σπουδαῖον ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἀλλὰ ἔναντι αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν πού αισθάνεται ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ καὶ τίς ὁποῖες θὰ φροντίσῃ πάσῃ θυσίᾳ νὰ τίς ἱκανοποιήσῃ, διότι εἶναι εὐλογεῖς ἀνάγκες, εἶναι ἀνθρώπινες, εἶναι θαυμάσια ριζωμέναις ἀνάγκες, ἀνθρωπολογικὰ γνωρίσματα καὶ τὰ τρία, ἔναντι αὐτοῦ ὑπονομεύεται ἀπὸ ποικίλους ἄλλους παράγοντας. Κατὰ τὸν νεὸς κατατρώχεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν, ἀπὸ τὸ αἰσθηματισμὸς τῆς ἀνεπαρκείας, καὶ ἔνεκα τούτου ἐὰν μείνῃ ἀβοήθητος, καταφεύγει εἰς τοὺς ἐξῆς ἀρνητικὸς δρόμους. Ἴδου δρόμοι εἰς τοὺς ὁποῖους καταφεύγει ὁ ἄνθρωπος ὑπονομευμένος εἰς τὴν προσπάθειάν του διὰ τὴν περαιτέρω πρόοδον.

Η ΦΥΓΗ

Εἶναι πρῶτον ἡ ἐπάνοδος στὴν παιδικότητα. Νέος πλέον, ἢ ἂν θέλετε ἐνήλικος, ὄρμος ἄνθρωπος, ἐπανέρχεται, κάνει μίαν ὀπισθοχώρησιν πρὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἡ παιδικὴ ἡλικία δὲν ἔχει καὶ πολλὰς εὐθύνες, ἡ παιδικὴ ἡλικία ζητεῖ περιθάλψιν. Ἐγὼ δὲν μπορῶ, σὰν νὰ λέῃ, ἐγὼ γυρίζω πίσω ἀφοῦ δὲν μπορῶ. Καλὰ εἶναι ἐδῶ.

Μιὰ ἐπάνοδος στὴν παιδικότητα εἶναι

υποβοήθηση τόν άνθρωπο, πρέπει να έχει στόχον κοινωνικόν, ο οποίος να είναι υγιής. "Ετσι θα πούμε ότι ένας τρόπος υγιούς αντιμετώπισεως του αίσθηματος της ανεπαρκείας και της μειονεξίας υπάρχει και ο τρόπος αυτός δεν είναι άλλος από εκείνο που ονομάζουν οι σημερινοί ψυχολόγοι άναπλήρωσιν. Ναι, λοιπόν, ωραία αναγνωρίζω τα κενά τα οποία έχω, αναγνωρίζω τις δυσκολίες μου. Κάτι άλλο, συμπιλιώνομαι με αυτά τα κενά και συμπιλιώνομαι όχι διά να συνθηκολογήσω, αλλά διά να προχωρήσω επί μάλλον και μάλλον και αγωνίζομαι διά να πετύχω έναν στόχο, τόν όποιον διαλέγω, αλλά ο στόχος αυτός πρέπει να είναι μέσα εις την κοινωνικήν ζωήν, να είναι στόχος ο οποίος θα εξυπηρετή τόν σύνολον, τόν δέ άτομον θα άφειθι εις την υπηρεσίαν του συνόλου χωρίς να θεωρηθι ότι χάνει από την ύπόστασί του. Τόν άτομον που μπαίνει εις την υπηρεσίαν του συνόλου. Συνειδητοποιώ τις δυσκολίες, συνειδητοποιώ την έννοιαν του άγώνος, θα δουλέψω και θα άγωνισθώ, διότι αυτό είναι υγεία. Και θα θαδίσω πρós ένα στόχον ο οποίος θα είναι σημαντικός, ο οποίος να αξίζει τόν κόπον. "Εναν στόχο όπου θα ύπηρετή τόν σύνολον και όπου τόν άτομον θα είναι καλά τοποθετημένον, τόν πόστο του.

Πόσα παιδάκια από όλα αυτά τα οποία ξέρετε έσει, ήσαν παιδάκια τα οποία επιτυχώς έπροχώρησαν, διότι έμαθαν και ξέρουν να δουλεύουν και να άγωνίζονται.

Παιδιά τα οποία μαθαίνουν και υποβοηθούνται εις τόν άγώνα αυτόν δεν τα φοβάται κανείς, από πλευράς άρτιώσεως και εξέλιξεως μέσα εις την κοινωνικήν ζωήν.

Μόνον που συνεχώς θα χρειασθι ή υποβοήθησις του μεγαλύτερου για να επιτύχη σ' αυτήν την κοινωνικήν του προσαρμογήν και να επανρθώνη άν θέλετε, την εικόνα, που έχει κι' αυτός για τή ζωή και για την κοινωνία γενικώτερα. Προχωρεί, φτιάχνει μιάν εικόνα, ή οποία να είναι όσον τόν δυνατόν υγιέστερη, όσον τόν δυνατόν καλύτερη.

Συνειδητοποιήσις της άνάγκης, άγώνας για την επιτυχία

και στόχος ο οποίος να είναι άξιος λόγου, είναι μία τριλογία που είναι ο μόνος δυνατός τρόπος για να υποβοηθήσωμε στην εξέλιξι.

Θεωρείται ότι τόν να αισθάνεται κανείς ότι ικανή σε μιάν ομάδα, είναι μία μεγάλη επιτυχία της ανθρώπινης ζωής. Αυτό τόν έλεγε ο Maeder, ένας διάδοχος του Γιούγκ στη Ζυρίχη, από τα μεγάλα όνόματα της Ψυχιατρικής, ο οποίος ζη άκόμη εις βαθύτατον γήρασ και θεωρεί, ότι τόν να έχω τόν αίσθημα του άνήκει εις μιάν ομάδα, είναι από τα ανθρώπινα γνωρίσματα, που είναι από τα πιό σπουδαία και τα πιό σημαντικά.

Τί τα θέλετε! Τόν παιδι και ή νεολαία, ή νεότης, πρέπει να αναπτύσσεται και να υποβοηθεται, για να γίνη σύντροφος, να γίνη μέλος, να γίνη συνεργάτης· αυτό είναι κάτι που θα του δώση τόν αίσθημα ότι «θα δουλέψω για έναν τέτοιο κόσμο, φίλιος, συνεργασίας, συντροφικότητος». Πόσες φορές τα παιδιά τα οποία έχετε υπό την καθοδήγησιν σας και πρós τα οποία άπευθύνεσθε, είναι παιδιά που ήρθαν να σάς πουν ότι θέλω κι' εγώ κάτι να κάνω εις αυτό τόν έργον εις τόν όποιον αναπτύχθηκα και εις τόν όποιον επιθυμώ κι' εγώ να προσφέρω μίαν υπηρεσίαν. Είναι δείγμα επιτυχίας τόν ότι τόν παιδι αισθάνεται αυτήν την άναγνώρισι και αυτήν την άνάγκη.

Κάποτε έπήγαίνα να κάνω ένα θέμα ψυχολογίας εις ένα ίδρυμα μεγάλο πρós άδελφάς. "Ωδηγούσε τόν αυτοκίνητο ένας νέος, του όποιου ή συμπεριφορά μου έκανε κάποια έντύπωσι. "Ενα σεμνό παιδι, νοικοκυρεμένο παιδι, ικανός, αλλά ο οποίος είχε ένα κάποιον άλλοιώτικο άέρα. Τόν έβλεπα ότι ήθελε κάτι να πη· δεν άργησε να εκδηλωθι και μου λέει: «Πηγαίνετε για μάθημα στις νοσοκόμες; Ξέρετε, νομίζω πως είναι σπουδαία ή ψυχολογία για τις άδελφές. "Αλλά νομίζω άκόμη ότι ή μεγαλύτερη ψυχολογία είναι ή ψυχολογία της άγάπης.

—Σάς κάνω έντύπωσι; να σάς πώ λοιπόν. "Εγώ ήμουν ένα όρφανό παιδι και έζησα πολλές δυσκολίες, αλλά ή όρφάνια μου με ώδηγησε κάπου άλλου και έζησα σ' ένα περιβάλλον για τόν όποιον είμαι ευ-

γνώμων κι' έμαθα μερικά πράγματα πάρα πολύ σπουδαία και χρήσιμα, αλλά κυρίως έμαθα τι θά πη αγάπη». "Ήτανε μια ζωντανή παρουσία ένός ανθρώπου ό όποιος έδειχνε ότι πήρε σπουδαία πράγματα από την κοινότητα εις την όποιαν έζησε.

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΩΣ

Έάν ρωτούσε κανείς: πολύ καλά έχομεν λοιπόν αυτά τά παιδιά, τά όποια θά δεχθούμε ότι έχουν λόγους δυσκολιών ένεκα τής μειονεξίας κ.λ.π. και κοινωνικής και άτομικής εξέλιξεως. "Όλη ή νεολαία άλλωστε εύρίσκειται εις μίαν κατάστασιν αδυναμίας, εάν θέλετε νά τó πάρωμε τó πρᾶγμα εις τó άκρον, διότι απλούστατα εύρίσκειται εις ένδειαν, ένδειαν έννοω όχι υλικήν, άλλ' εύρίσκειται εις μίαν κατάστασιν όπου άκόμη δέν έχει φθάσει εις την εξέλιξιν της και την πληρότητά της και έπομένως πρέπει νά δούμε, έν τέλει, και μέσα πρακτικά τά όποια στηρίζονται στην ανθρώπινη προσωπικότητα που θά μπορούσαν νά βοηθήσουν μίαν σωστήν εξέλιξιν και τοποθέτησιν.

Τό νά έχη άνθρωπος οί όποιοι θά είναι μέσα εις την κοινωνίαν άρτιοι και σπουδαίοι, δέν είναι εκείνο που επιθυμεί κάθε υπεύθυνος κοινωνικός εργάτης; "Έτσι θά έλεγα έχομεν ανάγκη νά προσέξωμε λιγάκι μερικά πράγματα τά όποια είτε είναι στα χέρια μας, είτε επιθυμούμε νά είναι στα χέρια μας. Πρώτα-πρώτα ό εργάτης τής Άγωγής έχει στα χέρια του ισάν ένα όπλο, ένα όργανο, ένα εργαλείο, τó όποιον είναι αντικείμενον σημασίας. Είναι τó θέμα που λέγεται δουλειά, εργασία, ή ό όποια νά είναι στα ανθρώπινα μέτρα και στις παιδικές και νεανικές ανάγκες και ή όποια κάνει ώστε τó παιδί νά αναπτύσση τó χέρι του, ως όργανο του νοϋ, τής διανοίας, ως όργανο του πνεύματος. Είναι μεγάλη υπόθεση τά χέρια νά γίνουν όργανα του νοϋ και του πνεύματος. Και δέν είναι πάντοτε!

"Έχω λοιπόν έδω τó χέρι του παιδιοϋ. Ξέρετε ίσως, ότι δέν υπάρχει ζωον τó ό-

ποιον νά έχη χέρι, μόνον τó χέρι του ανθρώπου μπορεί νά κάνει τις κινήσεις του. Άλλά αυτό τó χέρι είναι χέρι, τó όποιον πρέπει νά γίνη όργανον του πνεύματος και του νοϋ, δηλαδή ανθρώπινο πέρα για πέρα όργανον. Και νά είναι σύμμαχος και βοηθός του ανθρώπου εις την εξέλιξιν του και την έπιτυχίαν του.

Έργασία είναι ένας παράγων. Θά ξέρετε πόσον σήμερα και αυτά τά παιδιά, άκόμα και παιδιά τά όποια είναι έξόχως μειονεκτικά λόγω άναπηρίας, αισθάνονται τόν θρίαμβον τόν όποιον κερδίζει ή ανθρωπίνη προσωπικότης, όταν τó παιδάκι αυτό κατορθώνη και κάνει κάτι εις την ζωήν του, παρ' όλον ότι δέν έχει ποδοάρκια ή έχει τεχνητά μέλη ή άλλας άναπηρίας κ.λ.π.

Είναι μία ύγιης αντιμετώπισις, ή όποια όμως πρέπει νά μάς διδάξη και για τά ύγιη παιδιά.

Δεύτερον ή δουλειά αυτή δέν γίνεται από ένα μεμονωμένο άτομο. Και τούτο είναι και έξαιρετικά σπουδαίον στο έργον μας, ότι γίνεται όμαδικώς, γίνεται από κοινόν ο τ η τ α. Τό παιδάκι είπαμε ότι έχει ανάγκη νά αναπτυχθή ως ένας σύντροφος. Σύντροφος δέν πη όμαδική ζωή, θά πη κοινότης, δέν είσαι μονάχος σου. Έπιτυχάνω λοιπόν ένα έργο με όμαδική ζωή, με κοινωνική ζωή, είτε είναι ένα έργον τó όποιον επέτυχε σε μία συνεταιρική προσπάθεια ένός μαθητικού συνεταιρισμοϋ, είτε ένα έργον που είναι σε μίαν βιοτεχνίαν επίπλων, είτε όποιοδήποτε έργον τó όποιον με βοηθείτε σεις οί μεγάλοι νά τó διαμορφώσω κατά τρόπον άνώτερον κ.λ.π.

"Η εργασία πρώτον όπου τó άτομον θά μορφωθή γι' αυτήν την δουλειά, ή κοινότης δεύτερον μέσα εις την όποιαν θά αναγνωρισθή τó άτομο και θά μάθη νά συνεργάζεται.

"Η κοινότης μάλιστα καθώς άφορᾷ την παιδικήν και νεανικήν ήλικίαν, νομίζω πως πρέπει νά προσέχη τρεις στόχους που είναι ένώπιόν της, δηλαδή νά προσέξη α) τήν μόρφωσιν τών παιδιών. "Όλα τά βιβλιαράκια τά όποια τούς δίνετε, όλα τά μαθήματα τά όποια μαθαίνουν, άλλα και πέραν αυτού, διότι θά έλθουν σε έπικοινων-

νία μαζί σας, διότι ξέρουν ότι ανήκουν σε ένα γενικώτερο έργο, τὸ ὁποῖον ἔχει αὐτὴν καὶ αὐτὴν τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν κ.λ.π. εἶναι κάτι πού βοηθάει στὴν μὀρφωσίν τους.

β) Τὴν ἀνάγκην τῆς ψυχολογίας, ψυχολογίας ἢ ὁποῖα ἐξασφαλίζει μίαν γενικώτεραν ἄνεσιν καὶ εὐχαρίστησιν εἰς τὴν ζωὴν χωρὶς νὰ χάνη τὴν ἀξιοπρέπειάν του καὶ ἠθικὴν του ὑπόστασιν τὸ παιδί.

γ) Ἡ ἀσκησίς του στὴν πρόνοια, στὸ νὰ κάνη δηλ. ἔργον ἀγάπης μὲ τὰ μέτρα τὰ δικά του, ἔστω κι' ἂν πρόκειται νὰ κουβαλήσῃ μερικὲς καρέκλες γιὰ τὴν συγκέντρωσιν πού θὰ γίνῃ τὴν προσεχῆ ἐβδομάδα εἰς τὸ τάδε μέρος κ.λ.π. ἢ θὰ βοηθήσῃ ἕνα συνομήλικό του στὸ ἔργο του.

Καὶ ὁ τρίτος παράγων, μετὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν κοινότητα, εἶναι ὁ μέγας. Ὁ παιδαγωγός, πού ἔρχεται ὡς βοηθός γιὰ νὰ ἀνοίξῃ τὸ δρόμο τοῦ παιδιοῦ.

Ἔρχεται λοιπὸν ὁ μέγας νὰ γίνῃ σύμβουλος τοῦ νέου καὶ νὰ γίνῃ μεσίτης διὰ νὰ στηρίξῃ ὅπως στηρίζουν ἕνα δεντράκι τὸ ὁποῖον ὑπόκειται σὲ χίλιες δυὸ δυσκολίες κ.λ.π. καὶ τοῦ βάζουν ἕνα στήριγμα γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἀναπτυχθῆ. Αὐτὴν τὴν δουλειὰ καλοῦμαι νὰ κάνω κι' ἐγὼ ὁ μέγας. Μὰς φαίνεται ἴσως μικρὴ καὶ ταπεινὴ. Μὰ ἐὰν δὲν βοηθήσῃ μὲ αὐτὸ τὸ στήριγμα, ἐνδέχεται τὸ δεντράκι νὰ πέσῃ

καὶ καταλασθαίνετε τότε ποῖαν σημασίαν ἔχει τὸ στήριγμα.

Ἔτσι θὰ στηρίξω, καὶ θὰ μεσιτεύω γιὰ νὰ μπορέσουν τὰ παιδιά αὐτὰ νὰ ὑπερνικοῦν τὶς δυσκολίες των καὶ τὶς συγκρούσεις των.

Βοηθῶ διὰ νὰ σχηματίσουν ἕναν ἀτομικὸν προσανατολισμὸν ἰσωστὸν, ἕναν ἀκόμα καὶ ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν ἰσωστὸν. Βοηθῶ διὰ νὰ ἀναπτύξουν μίαν ἀγωγή, ἢ ὁποῖα νὰ εἶναι ἀγωγή ἀνδρείας, σωφροσύνης, ἀγάπης, ἀγωγή ἢ ὁποῖα στηρίζεται ὄντως καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ γνωστοῦ μας Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Εἶναι μέγας τὸ θέμα, καθὼς μπαίνομε σὲ μίαν καινούργια χρονιά νὰ προσφέρωμε μίαν συνέχισιν τῆς ἀγωγῆς, ἢ ὁποῖα ἀναπτύσσει ὄντως ἀρτίους καὶ ἱκανοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν μας ζωὴν. Καὶ ἐκεῖ ἐπάνω ἔρχεται ὁ ἐργάτης τῆς Ἀγωγῆς αὐτῆς νὰ βοηθήσῃ διὰ νὰ διαμρφωθῆ μιά τέτοια ἀγωγή. Ὅλα τὰ ἔθνη τὰ σημερινά, τὰ ὁποῖα θέλουν νὰ προκόψουν καὶ ἐργάζονται καὶ ἀγωνίζονται, ζητοῦν κοινωνικοὺς ἐργάτας οἱ ὁποῖοι νὰ ἀνασκευασθοῦν διὰ τὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως καὶ καλλιιεργείας εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ ἀτόμου.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Παρακαλοῦνται θερμῶς οἱ συνδρομηταὶ μας νὰ μεριμνήσουν διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνδρομῆς των τοῦ 1968 τὸ ταχύτερον, μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι συμβάλλουν ὡς συνεργάται εἰς τὸ πνευματικὸν ἔργον τῶν «Ἀκτίνων».

Ἡ συνδρομὴ παραμένει ἡ ἴδια καὶ διὰ τὸ 1968, ἤτοι δρχ. 70.

Φ Ο Ι Τ Η Τ Ι Κ Η Σ Τ Η Λ Η

ΚΟΙΝΗ ΠΟΡΕΙΑ

Πρό ημερών έγινε στη μεγάλη αίθουσα της οδού 'Ακαδημίας 45, η εορταστική εναρκτήριος εκδήλωση της Χριστιανικής Φοιτητικής Ένώσεως. Παρέστησαν Καθηγηται του Πανεπιστημίου, άνθρωποι της πνευματικής ποδηγεσίας της Έλληνικής Νεότητος και μεγάλος αριθμός φοιτητών. Τὴν εορτή ελάμπρυνε με τὴν παρουσία του ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν και πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος.

Τὸ πρόγραμμα ἄρχισε με μιὰ σύντομη μεταφορὰ στους χώρους τῶν μεταφορῶν ἐκδηλώσεων τῆς Χ.Φ.Ε., κατὰ τὴν προηγουμένη περίοδο 1966-67. Κορύφωμα τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν ἦσαν οἱ κατασκηνώσεις τοῦ καλοκαιριοῦ και ἡ ἐξόρμησις ὁμάδος φοιτητῶν στὴν παραμεθόριο περιοχή τῶν Πρεσπῶν.

Μετά, σὲ σχετική ὁμιλία, ἐδόθη τὸ νέο σύνθημα:

«Φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων».

Ἄλλά, ἡ πρώτη αὐτὴ εορταστικὴ συγκέντρωση, δὲν ἔκαμε μόνο μιὰ μεταφορὰ στὸ παρελθὸν ἢ μιὰ διανοητικὴ ἀναδίφηση στὸ μήνυμα τοῦ νέου συνθήματος πὸν ἐδόθη. Ἀπήυθνε ἕνα ιδιαίτερα προσωπικὸ τῆς ἀγγελια. «Ὅτι και πάλι θ' ἀνατείλουν μέρες ἀληθινῶν ἔργων. Καὶ ὅτι θὰ σφραγισθοῦν τὰ ἔργα αὐτὰ με τὴν δημιουργικὴ συνεργασία δύο δυνάμεων: τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας και τῆς Χριστιανικῆς Νεολαίας.

Ἡ ὑπέροχη ὁμιλία τοῦ πρώτου Γραμματέως τῆς Χ.Φ.Ε., γύρω ἀπὸ τὴν κίνητρα πὸν πρέπει νὰ ὠθοῦν τὸ χριστιανὸν νέον ἄνθρωπο ἢ τὴν χριστιανικὴν νεανικὴν κίνηση, πρὸς τὸν προγραμματισμὸ τῆς πορείας τῶν, ἦταν ἔκφραση θαυμαστῆς νεανικῆς ὀριμότητος και πνευματικοῦ σφρίγους. Ἀπεδείχθη ἔτσι ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Νεολαία ζητᾷ δίκαια τὴν προσοχή και τὴν ἀγάπη, τὴν ἐνίσχυση και τὴν συμπόρευση τῆς Πνευματικῆς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἱερώνυμος, τὸ ἀνεγνώρισε αὐτό. Ἔδωκε ἀπὸ τὸ ἴδιο βῆμα, ἐξ ἴσου ὑπέροχον ἀπάντησι. Ἡ ὠραία πατρικὴ του ψυχὴ ἐξέφρασε ὅλην τὴν

ἀγάπην τῆς. Μεταξὺ ἄλλων, ὁ Προκαθημένος τῆς Ἐκκλησίας μας ἐδήλωσε: «Ἐντὸς τοῦ μηνὸς θὰ εἶναι ἔτοιμον σχέδιον κοινῆς πορείας, ὥστε μαζί ὅλοι και νὰ πολεμήσωμε και νὰ νικήσωμε!»

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΕΤΕΙΣ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΥΣ.

Ἡ φοιτητικὴ ιδιότης δὲν εἶναι ὁ σκοπός. Εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μέσα, πὸν ὀδηγοῦν στὸ σκοπὸ. Ἐκεῖνος πὸν κατορθώνει νὰ προμηθευθῇ τὸ πνευματικὸ ἐφόδιο πὸν καλεῖται φοιτητικὴ ιδιότης, ἄς προσέξῃ μήπως αὐτὴ ἢ προμήθεια καταστῇ αὐτοσκοπός. Εἶναι ἀλαζὼν και δειλὸς ἐκεῖνος πὸν πιστεύει ὅτι με τὴν κατάκτησι ἑνὸς φοιτητικοῦ ἐδωλίου κατεκτήθη ἡδὴ τὸ πᾶν. Ὅλοι ἐπιθυμοῦμε νὰ γίνουμε καλοὶ ἐπιστήμονες γιὰ νὰ ὑπηρετήσωμε τὴν κοινωνία μας, ὅμως δὲν μποροῦμε ποτὲ νὰ προσφέρουμε κάτι περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο πὸν εἴμαστε, γιὰτὶ ἡ προσφορὰ εἶναι καρπὸς πνευματικῆς ζωῆς.

Μὲ τέτοια πνευματικὰ συνθήματα χαίρεταις τοὺς πρωτοετείς φοιτητὰς και ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γεώργιος Ράμμος. Ἐτόνισε χαρακτηριστικὰ: «Δικαιώσατε τὰς προσδοκίας, πραγματοποιήσατε τὰς εὐχὰς ὄλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὰ βλέμματά τους ἔστραμμένα πρὸς ὑμᾶς. Προσπαθήσατε νὰ καταστήτε ὑπόδειγμα ἀνθρώπων, ἐπιστημόνων, λειτουργῶν και πρὸ παντὸς Ἑλλήνων και Χριστιανῶν.

«ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΕΙΔΩΛΑ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ»

Μὲ τὴν διάλεξι τοῦ Ἀρχιμ. κ. Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου «τὰ σύγχρονα εἰδῶλα και οἱ νέοι», ἄρχισε ἡ σειρά τῶν διαλέξεων τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως. Ἡ διάλεξις αὐτὴ ἦταν πολὺ ἀληθινὴ και μᾶς συνεκλόνησε πρᾶγματι ὅλους, γιὰτὶ μᾶς ἔδωσε συνθήματα δυνατὰ: «Ὅσο ζῆς ἀνώτερα και πῶς δυνατὰ δίνεις ἀπάντησι σ' αὐτὸν πὸν ζητᾷ ἔστω και σὲ ψεύτικους δρόμους τὸ Μεγάλο. Μόνον στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν διατήρησι τῆς ἐν Θεῷ ἐλευθερίας αἰσθάνεται κανεὶς ἄνθρωπος».

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

Τὸ σημειωματάριο

ἐνός

συνανδρώπου

Γιὰ νὰ γίνουν ὅσα εἶπαμε: α) Εἶναι ἀπαραίτητο ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοί (δάσκαλοι, καθηγηταὶ Μ. Ἐκπαιδευσεως ὄλων τῶν κλάδων) νὰ λαμβάνουν μιὰ σοβαρὴ παιδαγωγικὴ μόρφωσι. Εἶναι ἀπαράδεκτο γιὰ τὴν κοινωνία, νὰ ἀντιμετωπίζεται τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου σὰν κατώτερο, ὅπως εἶναι ἀπαράδεκτο, νὰ σιέλνωμε στὰ σχολεῖα μας παιδαγωγούς, ποὺ ἀγνοοῦν σχεδὸν ἐντελῶς τὴν ψυχολογία τῶν μαθητῶν τους καὶ τὴ διδασκαλιὰ τοῦ μαθήματος ποὺ διδάσκουν. Πῶς θέλουμε μετὰ ἀπὸ τέτοιες ἐλλείψεις νὰ μιλάμε σοβαρὰ γιὰ ἀγωγή τῆς προσωπικότητος στὰ Σχολεῖα; β) Εἶναι ἀνάγκη τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς τῶν ὑποψηφίων ἐκπαιδευτικῶν νὰ πάψουν νὰ εἶναι μόνον διανοητικά. Χιλιάδες οἱ ὑποψήφιοι κάθε χρόνον γιὰ τὶς παιδαγωγικὰ καὶ καθηγητικὰ σχολές. Ἄρκεϊ νὰ συγκεντρώσουν τὴν ἀπαιτούμενη θάσι καὶ τότε ὀλόνοιχτες οἱ πόρτες... Δὲν ξαγρυπνήσαμε καμμιά φορὰ ἀπὸ τὴν ἀγωνία ἀναλογιζόμενοι τὸ μέλλον αὐτῶν τῶν ὑποψηφίων Δασκάλων καὶ τὸ μέλλον χιλιάδων παιδιῶν ποὺ στὰ χέρια τους παραδίδουμε... Γιατὶ αὐτὴ ἡ βασική—καὶ δυστυχῶς σὲ διεθνῆς ἐπίπεδο—ἐλλειψις προγραμματισμοῦ;

Δὲν ἐρευνήσαμε ποτὲ γιατί τὰ παιδιὰ αὐτὰ γίνονται δάσκαλοι. (Ἀπὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ἔργο αὐτό, ἀπὸ στέρησι οἰκονομικῆ ἢ ἀπὸ ἀπωθημένα στὸ ὑποσυνείδητο συναισθημάτων;). Δὲν τοὺς ἔγιναν tests προσανατολισμοῦ, δὲν ἐρευνήσαμε τὴ συναισθηματικὴ τους ἰσορροπία, τὴν ἠθικὴ τους κατάστασι. Ἄν ἐδείχναμε ἓνα τέτοιο ἐνδιαφέρον δὲν θὰ ὠφελούσαμε μόνον τὴν Παιδεία, ἀλλὰ θὰ ἐδείχναμε ἔτσι πραγματικὴ ἀγωγή καὶ πρὸς τοὺς ὑποψηφίους αὐτοὺς. Ἡ ἀγωγή αὐτὴ ἐκφράζεται ἔντονα σήμερον ἀπὸ πολλούς. Ἔτσι ἡ 17ῃ Διεθνῆς Συνδιάσκεψις Δημοσίας ἐκπαιδευσεως (1954) ἐψήφισε: «Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον αἱ διανοητικαὶ ἰκανότητες καὶ αἱ γνώσεις τῶν ὑποψηφίων, ἀλλὰ ἐπίσης ἡ κ λ ί σ ι ς, ὡς καὶ τὰ ἠθικὰ καὶ παιδαγωγικὰ των προσόντα, ὁ χαρακτήρ των, ἡ δυνατότης των κατανόησεως τῶν νέων, ἡ ἀφιέρωσις εἰς τὴν ἀποστολὴν των, ἡ συναισθηματικὴ των ἰσορροπία, τὸ κοινωνικόν των αἰσθητήριον κ.λ.π.».

Ἔδῳ, ἀγαπητὴ ἀναγνώσιτα, κλείνει (μὲ τὸ κλείσιμο τοῦ χρόνου), ἡ στήλη αὐτή. Θὰ τὰ ξαναποῦμε ἕως κάποτε, πάλι, ἂν τὰ θέματα αὐτὰ σὰς ἐνδιαφέρουν. Εὐτυχισμένο τὸ 1968.

Α. Ναθαναήλ.

Ἐπιστολαὶ

ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΓΕΙ-ΣΜΟΥ

Ἀγαπητές μου «Ἀκτίνες»,

Αὐτὸ τὸ ἔτος, τὰ κομμουνιστικὰ κράτη γιορτάζουν τὰ 50 χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν στὴν Ρωσία καὶ σὲ ἄλλες χώρες.

Μέσα στὶς γιορταστικὲς τοὺς ἐκδηλώσεις συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ συστηματικὴ δίωξις καὶ νίκη κατὰ τῆς θρησκείας καὶ ἰδιαίτερος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Πολλὰ εἶπαν καὶ θὰ ποῦν γιὰ τὶς ἐπιτυχίες τοὺς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας γενικὰ καὶ εἰδικὰ. Καὶ δὲν θὰ ποῦν ψέματα γιατί ἔχουν συγκεκριμένους ἐπιτυχίους σὲ σφαγές, ἐξορίες, καταστροφές ναῶν, θεηλώσεις ἱερῶν καὶ πολλὰ ἄλλα, ποὺ ἔχουν ἢ ποὺ δὲν ἔχουν γραφῆ.

Διερωτώμαι ὅμως, καὶ ἀσφαλῶς πολλοὶ ἄλλοι, τί θὰ εἶχε νὰ καυχηθῆ ὅτι προέταξε σὲ ἓνα τέτοιο πρωτοφανῆ διωγμὸν κατὰ τῆς Ρωσικῆς κυρίως Ἐκκλησίας, τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, ἢ Δυτικὴ Ἐκκλησία, οἱ Διαμαρτυρόμενοι καὶ ἰδιαίτερος ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία; Ποιὲς ἐπίσημες διαμαρτυρίες, ποῖοι ἀγῶνες καὶ ποῖα συμπόνια ἐξεδηλώθη ἀπὸ τὰς ἀδελφὰς Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν δοκιμαζομένην Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν;

Ποῖα μέτρα οἰκονομικὰ, ποιὲς πιέσεις καὶ τί κυρώσεις ἔγιναν κατὰ τῆς κομμουνιστικῆς τυραννίας τῶν Σοβιέτ; Ἐνῶ ἀντιθέτως, ἡ μύτη ματώνει ἐνὸς κομμουνιστῆ, καὶ πολλὰς φορὲς οὐτε αὐτὸ γίνεται, καὶ διαμαρτύρονται ταυτοχρόνως ὅλα τὰ ραδιόφωνα τῆς Μόσχας καὶ τῶν συνοδοιπόρων.

Μήπως τώρα ποὺ ἐκεῖνοι γιορτάζουν τὴν 50/ετίαν τοῦ κακοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ξεσηκωθοῦν οἱ Ὁρθόδοξοι τοῦλάχιστον Ἐκκλησίαις σὲ μιὰ σταυροφορίαν ἀγάπης, καὶ σὲ μιὰ ἔκφρασι πρακτικῆς συμπαραστάσεως στὴν ἑστανιζομένην Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν τοῦ κομμουνιστικοῦ μπλόκ;

Μήπως καὶ τώρα δὲν εἶναι ἀργά; Μήπως κάτι μπορεῖ νὰ διασωθῆ, ἔστω καὶ μετὰ τὰ 50 χρόνια ποὺ πέρασαν;

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλοξενίαν

Μετὰ πάσης τιμῆς

Λ. ΚΟΚΟΛΙΟΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Ἀγαπητὴ κύριε Διευθυντά,

Θεωρῶ ὑποχρέωσί μου νὰ πληροφορήσω καὶ ὑμᾶς καὶ δι' ὑμῶν τοὺς ἀναγνώστας τοῦ ἀγαπητοῦ περιοδικοῦ μας περὶ τῆς Ἐκθέσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία ἐλειτούργησε κατὰ τὸν μῆνα Ὁκτώθριον εἰς τὰς αἰθούσας τῆς Ὁρθόδοξου Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος, «Ὁ εὐαγγελισμὸς» εἰς τὴν ὁδὸν Σοφοῦλη 64 ἐν Ν. Σμύρνη.

Ἀπὸ ἓνα φυλλάδιον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ξεναγήσις στὴν Ἐκθεσίον μας» ἐπληροφορήθη τὴν τὴν ὑπαρξὴν τῆς Ἐκθέσεως. Ἐθεώρησα ὀρθὸν καὶ σκόπιμον νὰ συνοδεύσω τοὺς μαθητάς μου τῆς Γ' τάξεως, οἱ ὁποῖοι διδάσκονται περικοπὰς ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Τόσον ἐγώ, ὅσον καὶ οἱ μαθηταὶ μου, ἐμείναμεν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν. Ἡ ὠφέλειά μας ὑπῆρξε σημαντικὴ.

Ἡ ἔκθεσις ἐχωρίζετο εἰς δύο μέρη ὅσα καὶ αἱ μικραὶ αἰθούσαι, τῆς Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος.

Εἰς τὴν μίαν ὑπῆρχον προθηκὰ με ἐρμηνευτικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, σπάνια ἐκδόσεις τῆς Γραφῆς, ἱστορικὰ ἐκδόσεις, κριτικὰ κείμενα, Ταμεία δηλ., εὐρετήρια λέξεων Π. καὶ Κ. Διαθήκης, Εἰσαγωγὰ καὶ Λεξικὰ Ἀγίων Γραφῶν. Ἄνω τῶν προθηκῶν ὑπῆρχον ἀνηρητημένα πινακίδες δι' ὅλα τὰ βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ αἱ ὁποῖαι περιεῖχον εἰκόνας, σχέδια καὶ φωτογραφίας ἀπὸ τὰ ἱερὰ γεγονότα. Εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης ἐπὶ τραπέζῃ εἶχε τοποθετηθῆ μακέττα τῆς Ἱερουσαλῆμ, ὅπου ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου με τὰ σπουδαιότερα οἰκήματα, τὸν Ναὸν κ.λ.π.

Εἰς τὴν ἄλλην αἰθούσαν, τὴν μικροτέραν, ὑπῆρχεν ἓνας παγκόσμιος χάρτης με ἰδιαίτερα σημεῖα δεικνύοντα τὰς περιοχάς, ὅπου διαδίδεται ἡ Βίβλος, καθὼς καὶ τὰς γλώσσας, εἰς τὰς ὁποίας ὁμιλεῖται καὶ ἔχει μεταφρασθῆ ἡ Ἀγία Γραφή. Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ ἄλλος με ὅλας τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀνεκτίμητον Βιβλίον. Εἰς τοῦτον σημειοῦνται ὅλα τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχουν γίνε ἀνασκαφαί, ἐξηγοῦνται τὰ εὐρεθέντα ἀντικείμενα καὶ ὑποσημειοῦται σχετικὴ παραπομπὴ εἰς τὴν Π. ἢ Κ. Διαθήκην.

Καὶ εἰς τὸν στενὸν διάδρομον μεταξὺ τῶν δύο αἰθουσῶν εἶχον τοποθετηθῆ φωτογραφία προσωπικοτήτων τῆς Ἐκκλησίας μας, αἱ ὁποῖαι ἔπαιξαν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν διάδοσιν, τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὸ βίωμα τῶν διδαγμάτων τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὡσαύτως, ὑπῆρχον καὶ 150 εἰκόνας, αἱ

«ΠΡΟΝΟΙΑ ΝΕΟΤΗΤΟΣ»

Ὁ Σύλλογός μας ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἰδρύσεώς του εἶχε θέσει ὡς ἓνα κεντρικὸν θέμα τῆς δραστηριότητός του τὸ πρόβλημα τῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας τῆς νέας γενεᾶς.

Ἄλλ' ἂν τὸ θέμα τοῦτο ἀπῆται ἀνέκαθεν ἐργώδη προσπάθειαν ἐκ μέρους τῶν μελῶν, τῶν συνεργατῶν καὶ φίλων τοῦ Συλλόγου, εἰς τοὺς σημερινούς καιρούς ἀπαιτεῖ ἀκόμη μεγαλύτεραν ἔντασιν τῶν προσπαθειῶν μας, ἢ ὅποια θὰ σημαίη μελέτην εἰς βάθος τοῦ προβλήματος, ἀλλὰ καὶ ἐφαρμογὴν τῶν πορισμάτων μας. Καὶ τὰ δύο ταῦτα ἐλπίζομεν, ὅτι, μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, θὰ γίνωνται ὑπὸ τοῦ Συλλόγου μας ἁρμοδίως καὶ κατὰ τάξιν, ὥστε, ἀπ' ἐνὸς μὲν νὰ κερδίσωμεν ἀπολεσθέντα χρόνον, ἀπ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ καλύτερα δυνατὰ ἀποτελέσματα.

Πρέπει ἡ νεολαία μας νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἱεραποστολικὴν δρᾶσιν τῶν σημερινῶν χριστιανῶν, ὡς δρᾶσιν ἀποβλέπουσαν εἰς τὸ νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ νέος ἄνθρωπος εἰς τὸν «ἄρτιον—κατὰ Θεόν—ἄνθρωπον». Μετὰ τὴν ἀρνησιν καὶ τὰς ποικίλας ἀρνητικὰς διδασκαλίας αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον εἶναι πολὺμορφοι, ἔχομεν ἐπιτακτικὸν χρέος νὰ ἀνοίξωμεν τὸν δρόμον εἰς τὴν νέαν γενεάν διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς καρπούς τοῦ Πνεύματος καὶ ἀκόμη νὰ ἀκούσῃ τὸ μήνυμα τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τὸ μήνυμα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς σωτηρίας ποὺ ἐκπέμπει τὸ Εὐαγγέλιον ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποκτῇ «νοῦν Χριστοῦ».

Χάριν αὐτοῦ τοῦ τεραστίου θέματος εἰς

τοὺς καιρούς μας πρέπει νὰ ὑπάρξουν ἄγνοι, δραστήριοι καὶ ἀφωσιωμένοι ἄνθρωποι, «τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες», «ἄχρισ οὐδὲ τὸ σήμερον καλεῖται», οἱ ὅποιοι θὰ ἐπωμισθοῦν καὶ θὰ ἀναλάβουν νὰ φέρουν εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ εἰς τὴν νέαν γενεάν σήμερον, μετὰ τὰς τόσας ἀπογοητεύσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη καὶ ὑφίσταται. Θὰ εἶναι μία σύγχρονος ἱεραποστολὴ εἰς μίαν νέαν χώραν, ποὺ καλεῖται νεολαία.

Καὶ ἡ μὲν πνευματικὴ τροφοδοσία τῆς νέας γενεᾶς εἰς τὴν ὁποίαν καλεῖται νὰ βοηθήσῃ ὁ Σύλλογός μας ἱεραποστολικῶς, θὰ γίνῃ διὰ διαφόρων μέσων καὶ μεθόδων, ἀλλὰ καὶ κυρίως διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἰδεῶν ἐκείνων καὶ τῶν συνθημάτων ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐνὸς τοιούτου συγχρόνου ἱεραποστολικοῦ ἔργου. Εἰς τοῦτο βεβαίως καιρίαν θέσιν ἔχουν οἱ ἱεροκήρυκες, οἱ πνευματικοί, οἱ ἐκπαιδευτικοί μας, οἱ κατηχηταί, οἱ ἠμαθάρχοι, οἱ κυκλάρχοι, ἀλλὰ καὶ πᾶν μέλος τοῦ Συλλόγου μας, ἰδιαίτερος οἱ γονεῖς, ὅσοι ἀποτελοῦν τὴν ἡγεσίαν τῆς νέας γενεᾶς.

Αὐτὴν τὴν ἡγεσίαν ἐπιθυμεῖ ὁ Σύλλογός μας νὰ βοηθήσῃ δι' ὅλων του τῶν δυνάμεων νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ εὐγενές ἔργον τῆς καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς.

***

Ἐκτὸς τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἢ μᾶλλον παραλλήλως καὶ ὡς βοήθημα πρὸς

ὁποῖα παρίστανον τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῶν ἀθανάτων βιβλίων.

Ἀερίζουν θερμότερα συγχαρητήρια καὶ πολλὰ εὐχαριστία εἰς τοὺς λαβόντας τὴν λαμπρὰν καὶ ἱερὰν ταύτην πρωτοβουλίαν νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς «πεινῶντας καὶ διψῶντας...» τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, οἱ ὅποιοι διέρχονται μίαν σοβαρὰν ἠθικὴν κρίσιν, τὰ ἀθάνατα καὶ αἰώνια Νάματα τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως ἐκ τῶν αἰώνιων πηγῶν αὐτῆς.

Μόνον ἡ Πίστις αὕτη, εἶναι ἡ μόνη ἐγγύησις ἐξασφαλίσεως πραγματικῆς σωτηρίας, καθὼς γράφει καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος: «εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῇ τις ἄνευ τῆς μελέτης τῶν Θείων Γραφῶν».

Μὲ πολλὴν ἀγάπην

ΒΑΣ. Θ. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

Γυμνασιάρχης

αὐτὴν θὰ ἔρχεται πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς νεότητος:

- α) ἡ μόρφωσις (βιβλιοθήκαι),
- β) ἡ ψυχαγωγία (προσοχή εἰς τὸ θέαμα κ.λ.π. καὶ τὰς κατασκηνώσεις),
- γ) ἡ πρόνοια (ἔργα ἀγάπης ἀπὸ τὴν νεότητα πρὸς τὴν νεότητα καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους πρὸς τὴν νεότητα).

Καὶ ἤδη, χάριν αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἡ Πρόνοια Νεότητος τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου», ρίπτει τὸ σύνθημα: «τῶν δεμάτων ἀγάπης» διὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου (ἡλικίας 6-12 ἐτῶν) τῶν χωριῶν μας, καὶ ἰδίως τῶν σεισμοπλήκτων, Ἡπείρου καὶ Πελοποννήσου.

«Τὸ δέμα ἀγάπης», θὰ περιέχῃ εἶδη κατὰλληλα διὰ παιδιὰ τῆς ὡς ἄνω ἡλικίας, θὰ ἐτοιμασθῇ δὲ ἀπὸ τοὺς μεγάλους εἰς τὰς οἰκογενεῖας των. Ἐνα πλεκτὸν παιδικὸν (τώρα μάλιστα τὸν χειμῶνα), 1-2 ζεύγη παιδικῶν καλτσῶν, μερικὰ τετράδια καὶ μολύβια, ἓνα σακκουλάκι καραμέλλες, ἓνα σαποῦνι, 1-2 βιβλία παιδικὰ, χριστιανικοῦ περιεχομένου, θὰ ἀποτελέσουν ἓνα σπουδαῖον καὶ εὐπρόσδεκτον δῶρον διὰ τὰ παιδάκια τοῦ χωριοῦ. «Τὸ δέμα ἀγάπης» ἔμπορεῖ νὰ σταλῇ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ἐνδιαφερομένου ἐκεῖ πού ἐπιθυμεῖ, ἂν θέλῃ ὁμως νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν ὀργανωμένην προσπάθειαν τῆς Προνοίας Νεότητος, τότε θὰ συνεννοη-

θῇ μὲ τὸν κύκλον του καὶ θὰ τὸ στείλῃ εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου μας.

Ἄλλὰ «δέμα ἀγάπης» ἔμποροῦν νὰ ἐτοιμάσουν καὶ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς Κατηχητικὰ Σχολεῖα, εἰς Χ.Μ.Ο, ἄλλα καὶ οἱ φοιτηταί, αἱ φοιτήτριαι τῆς Χ.Φ.Ε, ὡς καὶ οἱ ἐργαζόμενοι νέοι καὶ νέαι τῆς Χ.Ε.Ε.Ν. Φυσικὰ τὸ περιεχόμενον ἔμπορεῖ νὰ περιλαμβάνῃ ὀλιγώτερα πράγματα, ἀναλόγως τῶν δυνατοτήτων τοῦ προσφέροντος (ἰδίως γραφικὴν ὕλην, βιβλία κ.λ.π.). Θὰ εἶναι ὁμως μεγάλη εὐλογία διὰ τὴν νεότητα μία τοιαύτη προνοιακὴ χειρονομία. Καὶ αὐτὰ τὰ νεανικὰ δέματα θὰ σταλοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὡς καὶ τὰ ἄλλα.

Μετὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν δεμάτων, ἡ Πρόνοια τῆς Νεότητος θὰ τὰ ἀποστέλλῃ καὶ θὰ τὰ διοχετεύῃ εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ των.

Ἀρχίζει λοιπὸν «ἡ Πρόνοια Νεότητος» μὲ αὐτὸ τὸ ἀπλοῦν σύνθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν νέαν γενεάν καὶ ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, ὥστε νὰ ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν ἰδικὴν Του εὐλογίαν καὶ προστασίαν τὸ ἔργον τοῦτο διὰ νὰ ἀποτελέσῃ τμῆμα τῆς ἰδικῆς Του Προνοίας, ὅπως εἶναι ἡ εὐχὴ καὶ ὁ πόθος τοῦ Συλλόγου μας.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «Ο ΑΠ. ΠΑΥΛΟΣ»

Ἡ ἔγγραφὴ ὡς συνδρομητοῦ εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» ἐνὸς νέου φοιτητοῦ, ἀπὸ τοὺς ἐπιτυχόντας ἐφέτος εἰς τὰς Ἀνωτ. Σχολὰς, ἀποτελεῖ ἓνα χρήσιμον δῶρον εἰς τὴν αὐριανὴν πνευματικὴν ἡγεσίαν τῆς Πατρίδος μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 1967

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ι. Α. Π.: «Πίστις και διάστημα», σελ. 83-86. Η. Ρ. Post: «Καινούργια και παλαιά στοιχεία στις επιστημονικές θεωρίες», σ. 99-103. Φιλ. Φάρου: «Η ποιμαντική διακονία του συγχρόνου ανθρώπου», σ. 241-249. Charles Curan: «Πνευματικά σχέσεις και θεραπευτική», σ. 289-296. F. J. J. Buytendick: «Τὸ πρόβλημα του πόνου και ὁ ἄνθρωπος», σ. 321-330, 381-388.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Β. Ἐράστου: «Σοφαὶ γυναῖκες», σ. 68-72. Κ. Μ. Φούσκα: «Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐποχὴν μας», σ. 87-98. Ἰ. Γ. Παναγιωτίδης: «Ἐκ τῶν ἀοράτων τὰ ὀρατά», σ. 170-174. Ἄλ. Β. Κοσμοπούλου: «Ἡ λογικὴ τῆς Κενώσεως», σ. 184-186. Τ. Μπόλιν, Φρ. Χ. Ρόμπερτς: «Δοκιμαί εἰς τὴν ψυχολογικὴν καθοδήγησιν του κλήρου», σ. 336-340. Greg. Lemercier: «Τριάντα χρόνια σὲ μιὰ συκομορέα», σ. 356-358.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ν. Ἀρβανίτη: «Ὁ Γέρας τοῦ Μορῆ», σ. 117-120. Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου: «Δουσίος ὁ Σκυλόσοφος», Πρόδρομος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Γένους», σ. 129-139.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Jean Lacroix: «Δημοσία καὶ Ἰδιωτικὴ ζωὴ», σ. 1-12. J. B. Durosselle: «Ποία ἐλπίς ὑπάρχει διὰ μιαν Εὐρωπαϊκὴν Ἐνότητα», σ. 23-27. Pie-Raymond Regamey: «Ἡ πνευματικὴ ἀντιμετώπισις τῆς σύγχρονης βίας», σ. 49-54. Jean Lacroix: «Ἡ ἔννοια τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου», σ. 59-67. Sargent Shriver: «Ἡ ἠθικὴ βάση τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς φτώχειας», σ. 140-144. R. P. Dore: «Ἡ περίπτωση τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ ἐκσυγχρονιστοῦ», σ. 149-151. Dorothy Watfs: «Οἰκογενειακὲς σχέσεις», σ. 175-183. Α. Δωρικού: «Τὸ Συνέδριον τῆς Reims καὶ ἡ ἀπονομὴ τοῦ Δικαίου», σ. 341-342. Γ. Σ. Κρουσταλλάκη: «Σύγχρονος Τέχνη καὶ Κοινωνικὴ Ἀγωγή», σ. 331-335. Sam Keen: «Βάσιμοι ἐλπίδες διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας», σ. 349-353. Em. Mounier: «Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄχθη», σ. 369-374. Γ. Κωστάκη: «Προβλήματα τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐργοστασίου», σ. 375-380.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ: W. H. Auden: «Τὸ ἐπίκαιρο καὶ τὸ παντοτεινὸν ἐν τῇ τέχνῃ», σ. 17-21. Α. Ν. Ζούμπου: «Ἡ περὶ τοῦ Cosceptualismus», θεωρία τοῦ Abaelard. (1079-1142), ὡς ἔκφρασις τοῦ Idealismus, τοῦ Berkelay (1685-1753), σ. 22. Ε. Ν. Μόσχου: «Στὸ κατῶφλι τοῦ καινούργιου χρόνου», σ. 28-29. Jean Lacroix: «Ἡ ἔννοια τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου», σ. 59-67. Renford Bambrough: «Ρίζες καὶ κλαδιά», σ. 73-75. Ἀβραὰμ Τέρτς: «Τυχαῖες σκέψεις», σ. 81-82. Karl Rahner: «Τὸ χριστιανικὸν μέλλον τοῦ ἀνθρώπου», σ. 161

-169. Στ. Δ. Πάνου: «Πῶς βλέπει τὴν φιλοσοφία ὁ Ν. Berdiaeff», σ. 187-189. Γ. Μ. Οἰκονόμου: «Γιὰ πιστοὺς καὶ ἀπίστους», σ. 194-196. Π. Μπαλαχάμη: «Ἡ σημερινὴ θέσις τοῦ Sartre ἐν τῇ Γαλλίᾳ», σ. 343-344.

ΜΟΡΦΑΙ: Π. Α. Σινόπουλος: «Ἀγάπιος Λοβέρδος», σ. 35-39. Ι. Γ. Ἀλεξίου: «Μέγας Φώτιος», σ. 55-58. Γ. Μ. Παπαχατζή: «Στὸν καιρὸ τῆς πρώτης μεν συνάντησης μετὰ τὸν Dienach», σ. 109-116. Α. Δωρικός: «Ὁ P. Frank καὶ ὁ κύκλος τῆς Βιέννης», σ. 145-148. Ι. Γ. Ἀλεξίου: «Ἐλλεν Κέλλερ», σ. 190-192. Β. Ἐράστου: «Λορεντζάτου μελέτες», σ. 221-228. Mad. Delbrel: «Γιατὶ ἀγαπῶμε τὸν Κάρολο Φουκῶ», σ. 258-261. Γ. Κούβελα: «Ἰωὴλ Γιαννακόπουλος», σ. 270-272. Π. Μπαλαχάμη: «Humboldt Wilhelm», σ. 309-310.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ: Ν. Ἀρβανίτη: «Τὸ κάστρο», σ. 32-34. «Ὅραμα θανάτου» σ. 76-77. «Τὸ λάθος», σ. 238-240. «Στιβαγμένες διειρας», σ. 276-277.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ: Ἀρ. Α. Ἀσπιώτη: «Ἀποκατάστασις ἰσορροπίας τοῦ νέου ἀνθρώπου», σ. 152-154. Jean Lacroix: «Κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ, κρίσις τοῦ σχολείου, ἡ χριστιανικὴ ἀποψις», σ. 211-220. Ζ. Μουρούτη-Γκενάκου: «Ἔερετε ἑλληνικὰ ἢ τὸ πρόβλημα τῆς γλωσσολογίας», σ. 229-234, 273-275. D. H. Fox: «Ἐκπαίδευσις εἰς τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις», σ. 265-269. Ἀρ. Α. Ἀσπιώτη: «Γράμματα πρὸς τοὺς Ἐκπαιδευτικούς μας», σ. 311-312, 345-348. 389-393.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ - ΤΕΧΝΗ: W. H. Auden: «Τὸ ἐπίκαιρο καὶ τὸ παντοτεινὸ ἐν τῇ τέχνῃ», σ. 17-21. Ν. Ἀρβανίτη: «Μικρὸ διάγραμμα γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν Τέχνην», σ. 30-31. Π. Ι. Μάινα: «Μιὰ ματιὰ ἐν τῇ Νεγρικῇ θρησκευτικῇ Μουσικῇ», σ. 104-108. Ν. Ι. Μηνιάδης: «Νεοελληνικὰ Γράμματα ἐν τῷ Πανεπιστήμιῳ Harvard», σ. 299-305. Γ. Σ. Κρουσταλλάκη: «Σύγχρονος Τέχνη καὶ Κοινωνικὴ Ἀγωγή», σ. 331-335.

ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ: Ἰ. Γ. Ἀλεξίου: «Ὁ ἄδειος οὐρανός», σ. 202, «Τραγούδια, ἰνδάλματα, ψυχαγωγία», σ. 235, «Μπορεῖ», σ. 278, «Ἐνοιωθα ἕνα κενό», σ. 315, «Ἀνατριχιάζει σὰν τὴ θάλασσα», σ. 359.

ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΕΝΟΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥ: Δ. Ναθαναήλ: σ. 45, 78, 122, 206, 158, 237, 279, 317, 363, ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ: σ. 287-288.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ: σ. 282-283, 318-319, 364.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ: σ. 46-48, 126-128, 159-160, 207-208, 283-286, 320, 367-368.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Ν. Ἀρβανίτη: «Σαλώμη», σ. 72. Γ. Βερίτη: «Γλυκὲ Νυμφίε...», σ. 154. Γ. Καμαρινάκη: «Ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀνθρώποι», Ν. Γ. Καμβύση: «Μνήμη Παραδείσου», σ. 12, «Ἀπλὴ ἐρώτηση», σ. 257, «Ψυχὴ ἐκπνεοῦσα», σ. 310. Γ. Δ. Καχριμάνη: «Πειρασμός», σ. 27, «Ἐξομολόγηση», σ. 148, «Ἐλπίδα», σ. 264, «Βαβέλ», σ. 344, «Γιὰ τὴν ἀγάπη», σ. 388. Π. Ι. Μ. «Λύτης χαρά», σ.

269. Στ. Μπολέτση: «ΟΧΙ», σ. 355. Θ. Ξύδη: «Ὕμνος στὸν Παντοκράτορα σ. 354-355.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: 40-41, 75, 120-121, 155, 200-201, 236, 280-281, 313-314.

ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ: σ. 42-44, 79-80, 123-125, 156-157, 203-205, 316, 360-362, 394.

ΑΠΟ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ: Ε. Ν. Μόσχου: «Φονικὸ στὴν Ἐκκλησία», σ. 365-366.

Ἄλφαβητικὸν εὐρετήριον 1967 τριακοστοῦ τόμου.

Α'	
Ἀδελφές ἐθελόντριες	σ. 124
Ἀθανάσιος ὁ Μέγας	σ. 97
Ἀϊνστάϊν	σ. 100, 103
Altizer J. J. Thomas	σ. 350
Ἄντλερ	σ. 346
Ἀποστολίδης Τ.	σ. 282
Β'	
Βασίλειος ὁ Μέγας	σ. 96
Βλαχάδας Παπαθύμιος	σ. 132
Blegen Κάρολος	σ. 299
Boisen Αντ.	σ. 241-243
Braum M. C.	σ. 83-86
Γ'	
Γιαννακόπουλος Ἰωήλ	σ. 270-272
Γερουλάνος Μαρῖνος	σ. 199-200
Γράμματα νεοελληνικά	σ. 299-305
Γρηγόριος Νεοκαισαρείας	σ. 96
Δ'	
Δικαστής	σ. 341-342
Dicks Russell	σ. 244
Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος	σ. 132-139
Ε'	
Everett Ed.	σ. 300
Eliot T. S.	σ. 73-74
Ἔργοτάσιον	σ. 375-380
Εὐαγγελινὸς Ἀποστολίδης Σοφ.	σ. 300-301
Ζ'	
Ζάκυνθος	σ. 204
Jones Eduard	σ. 140-141
Η'	
Humboldt Wilhelm	σ. 309-310
Ἡρωϊσμός	σ. 327-329
Ι'	
Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης	σ. 96
Κ'	
Quantum	σ. 99
Κέλλερ Ἐλεν	σ. 190-192
Κένεντυ Kennedy F. John	σ. 142
King Luther Martin	σ. 53-54, 157
Κίρκεγκωρντ.	σ. 11-12, 67, 307
Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς	σ. 96
Κολοκοτρώνης	
Λ'	
Λοβέρδος Ἀγάπιος	σ. 35-39
Loretzatos Ζ.	σ. 221-228
Μ'	
Marx	σ. 9-10
Maxwell Lorentz	σ. 101
Μουσικὴ Νεγρικὴ	σ. 104-105
Ν'	
Ντὲ Γκῶλ	σ. 25-27
Νεύτων	σ. 101
Ντίναχ	σ. 109-116
Ο'	
Ὀνειρα	σ. 276-277
Ὀύμανισμός	σ. 250, 308
Π'	
Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας	σ. 87-98
Ποιμαντικὴ κλινικὴ ἐξάσκησις	σ. 242-249
Προσωπικότης	σ. 296-311
Σ'	
Sartre Jean Paul	σ. 343-344, 350-351
Selin Bert	σ. 142
Σεξουαλισμός	σ. 265-266
Σεξτέττο «Λουκά Μαρέντζιο»	σ. 318
Sinyavsky	σ. 82-82
Spiritual	σ. 104-105
Συνέδριον τῆς W. S. C. F.	σ. 316
Σωκράτης	σ. 307-308
Τ'	
Τέρτς Ἀβραάμ	σ. 81-82
Τερτσέτης	σ. 31
Τερτυλλιανός	σ. 96
Φ'	
Φαίρστερ Γουλ.	σ. 41
Φιλελευθερισμός	σ. 5-6
Φιλοσοφία	σ. 147, 187-189
Frank P.	σ. 45
Φουκῶ Κάρολος	σ. 258-261
Φουτρίδης Ἀρ.	σ. 302-303
Χ'	
Χέγκελ	σ. 8-9
Χωριό	σ. 121, 280

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «AKTINES». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες», Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233)—Θεσσαλονίκης: Ἀγίας Σοφίας 39.—Υπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατριδῆς, κατοικία Μισαραλιώτου 13 Ἀθήναι (402) Ἔτησίᾳ συνδρομὴ δεχ. 70, ἔξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Πρὸς τοὺς κ.κ. συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴν λήξιν τοῦ 1967 ὑπενθυμίζομεν εἰς τοὺς κ. κ. Συνδρομητὰς μας τὴν ἀνάγκην ἀνανεώσεως τῆς συνδρομῆς των διὰ τὸ 1968.

Παράκλησις θερμὴ διὰ τὴν ἔγκαιρον καὶ ταχεῖαν καταβολὴν τῆς συνδρομῆς των, μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, εἰς τὸ πνευματικὸν ἔργον τῶν «Ἀκτίνων».

Ἡ συνδρομὴ παραμένει ἡ ἰδία καὶ διὰ τὸ 1968, ἤτοι δρχ. 70.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1968

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Δραχ. 70. —ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ Γενικῶς: \$ 5. Εἰδικῶς διὰ τὴν Ἀγγλίαν £ 1.10.0, τὴν Κύπρον 1.000 Μίλς.

Εἰδικὴ συνδρομὴ διὰ μαθητὰς, στρατιώτας, φοιτητὰς καὶ ἐργατοῦπαλλήλους δρχ. 50.

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Ἀκαδημίας 45), Θεσσαλονίκης (Ἀγίας Σοφίας 39). Ὡσαύτως ἡμπορεῖ νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης ἀξίας γραμματοσήμων.

Εἰδικῶς οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συνδρομηταὶ μας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴν των, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας εἰς τὰς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Διευθυντής ο Ψυχίατρος ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

	Δρχ.	Δολ.
1. Η ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ..... (έξηντλήθη)		
2. Α΄ Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ..... (Β΄ έκδοσις)	15	1
3. Β΄ Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ..... (έξηντλήθη)		
4. Γ΄ Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ..... (έξηντλήθη)		
5. ΤΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΟΣ..... (Β΄ έκδοσις)	25	2
6. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ..... (έξηντλήθη)		
7. Η ΥΓΕΙΑ, Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ..... (έξηντλήθη)		
8. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ..... (έξηντλήθη)		
9. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ..... (έξηντλήθη)		
10. René Biot: Η ΥΓΕΙΑ ΜΑΣ, Μ ε τ. Δ. Ε. Χαροκόπου..... (έξηντλήθη)		
11. Guy Jacquin: ΒΑΣΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ. Μετάφρ. Έλένης Χ. Όλιδιέρη..... (έξηντλήθη)		
12. Igor A. Caruso: ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ, Μετάφρ. Αθ. Καραντώνη..... (έξηντλήθη)		
13. Pierre Dufoyer: Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ, Μετάφρ. Βάσως Νομικού..... (έξηντλήθη)		
14. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ..... (έξηντλήθη)		
15. Gilbert Robin: Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΚΩΝ ΕΞΕΩΝ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ, Μετάφρ. Έλ. Όλιδιέρη καί Β. Νομικού, τόμος Α΄ .. (έξηντλήθη)		
16. Jean Lhermitte: Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΚΕΨΙΣ, (έξηντλήθη)		
17. Gilbert Robin: Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΚΩΝ ΕΞΕΩΝ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ, Μετάφρ. Έλ. Όλιδιέρη καί Β. Νομικού, τόμος Β΄. (έξηντλήθη)		
18. ΕΦΗΒΕΙΑ..... (έξηντλήθη)		
19. Έλένης Χ. Όλιδιέρη Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	20	2
20. Dr. Etienne de Greeff: ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ. Μετάφρ. Δημ. Ε. Χαρο- κόπου..... (έξηντλήθη)		
21. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΦΑΙΡΑΝ ΤΟΥ ΑΡΡΩΣΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ.....	20	2
22. ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ.....	25	2
23. ΠΡΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΙΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ..... (έξηντλήθη)		
24. Η ΕΦΗΒΟΣ ΚΟΡΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	15	1
25. Eva Firkel: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΕΠΡΩΜΕΝΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ. (έξηντλήθη)		
26. Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΜΕ ΤΟ ΑΛΛΟ ΦΥΛΟΝ.....	20	2
27. Άννας Πτινιέλη-Ποταμιάνου: Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΩΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ..... (έξηντλήθη)		
28. Dr. Paul Tournier: ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΕΙΟΝ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ, Μετάφρ. Δημ. Ε. Χαροκόπου..... (έξηντλήθη)		
29. Α. Isambert: Α΄. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	25	2
30. Π. Μελίτη: ΓΙΑ Ν΄ ΑΝΟΙΞΗ Ο ΔΡΟΜΟΣ.....	30	2
31. Α. Isambert: Β΄. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΑΠΟ ΕΝΟΣ ΕΩΣ ΕΞ ΕΤΩΝ .. (έξηντλήθη)		
32. Α. Isambert: Γ΄. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	30	2
33. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΜΟΥ.....	20	2
34. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΟΥ.....	60	3
35. ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	15	1
36. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ.....	15	1
37. Η ΨΥΧΙΚΗ ΩΡΙΜΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.....	30	2
38. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	20	2
39. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ.....	25	2
40. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΣ.....	25	2
41. ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ.....	15	1
42. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΓΝΙΔΙ.....	25	2
43. Η ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.....	30	2
44. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΣΕΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΦΩΤΙΣΙΣ.....	30	2
45. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΙΣ.....	30	2
46. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ.....	30	2
47. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ.....	20	2
48. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ.....	25	2
49. ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	30	2
50. Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ.....	30	2
51. ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	25	2
52. Αθ. Παπακωνσταντίνου: Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ.....	20	2
53. ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ.....	25	2
54. ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....	15	1
55. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ.....	50	3
56. ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	40	3